

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Hlavní specializace: Cestovní ruch

**Udržitelný rozvoj cestovního ruchu
v Jihomoravském kraji**

Diplomová práce

Autor: Bc. Barbora Nováčková

Vedoucí práce: doc. Ing. Jarmila Indrová, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Udržitelný rozvoj cestovního ruchu v Jihomoravském kraji vypracovala samostatně a vyznačila jsem všechny citace z pramenů.

V Praze dne 1. prosince 2017

.....

podpis studenta

Poděkování

Tímto děkuji vedoucí své diplomové práce paní doc. Ing. Jarmile Indrové, CSc. za odborné vedení, užitečné rady a připomínky a také za čas věnovaný mé práci.

Obsah

Úvod.....	1
1 Udržitelný rozvoj a udržitelný rozvoj cestovního ruchu	3
1.1 Definice, vývoj a pilíře udržitelného rozvoje	3
1.1.1 Hodnocení udržitelného rozvoje území	6
1.2 Udržitelný rozvoj cestovního ruchu	9
1.2.1 Šetrné formy cestovního ruchu	11
2 Charakteristika Jihomoravského kraje	13
2.1 Obecná a ekonomická charakteristika	13
2.2 Turistický region Jižní Morava	15
2.2.1 Moravský kras a okolí	16
2.2.2 Brno a okolí.....	17
2.2.3 Znojensko a Podyjí	17
2.2.4 Pálava a Lednicko-Valtický areál.....	18
2.2.5 Slovácko.....	19
2.3 Materiálně-technická základna cestovního ruchu	20
2.3.1 Ubytovací zařízení.....	20
2.3.2 Stravovací zařízení	22
2.3.3 Dopravní infrastruktura.....	22
2.4 Organizace a řízení cestovního ruchu v Jihomoravském kraji	23
2.4.1 Krajský úřad	24
2.4.2 Centrála cestovního ruchu Jižní Morava	25
2.4.3 Turistické oblasti	26
2.4.4 Strategie rozvoje cestovního ruchu	26
2.5 Vývoj cestovního ruchu v Jihomoravském kraji.....	27
2.5.1 Příjezdový cestovní ruch v Jihomoravském kraji	28
2.5.2 Struktura návštěvníků v Jihomoravském kraji.....	30

3 Udržitelný rozvoj cestovního ruchu v Jihomoravském kraji	32
3.1 Šetrné formy cestovního ruchu v Jihomoravském kraji	32
3.1.1 Ekoturistika a územní ochrana přírody	32
3.1.2 Agroturistika, eko-agroturistika	34
3.1.3 Hipoturistika.....	34
3.1.4 Cykloturistika	35
3.1.5 Vinařská turistika.....	37
3.2 Indikátory udržitelného rozvoje a udržitelného rozvoje turismu	37
3.2.1 Indikátory enviromentálního pilíře	38
3.2.2 Indikátory udržitelného rozvoje cestovního ruchu	43
5 SWOT analýza	62
5.1 Silné stránky.....	62
5.2 Slabé stránky	62
5.3 Příležitosti	63
5.4 Ohrožení	64
6 Doporučení do budoucna	65
7 Závěr.....	68
Seznam použité literatury.....	70
Knižní zdroje	70
Internetové zdroje	71
Seznam obrázků	74
Seznam tabulek	74
Seznam grafů.....	74
Seznam příloh	75
Přílohy	76

Úvod

Udržitelný rozvoj je v nynější moderní době velmi aktuálním tématem. Hlavní myšlenkou udržitelnosti je rozvoj území a veškerých aktivit tak, aby nebylo ohroženo přírodní prostředí a obyvatelstvo, a to jak dnes, tak i v budoucnu. Významnou roli v rozvoji území hraje cestovní ruch, protože se řadí k nejvýznamnějším hospodářským odvětvím na světě. Dotýká se řady jiných oborů a jejich prostřednictvím pak také množství lidských činností. Nezastupitelný je vliv cestovního ruchu na jednotlivé regiony, ve kterých ovlivňuje příliv investic, vznik nových pracovních míst, zvyšování kvalifikace pracovních sil, rozvíjení podnikatelských aktivit a tak dále. Mimo to cestovní ruch přispívá k poznávání nových míst, přírodního a kulturního dědictví jiných zemí a obohacuje člověka poznáváním jiných kultur, mentalit a zvyklostí.

Naopak negativní stránkou cestovního ruchu jsou především jeho environmentální dopady, které jsou díky velikosti tohoto odvětví srovnatelné s dopady jakéhokoliv jiné průmyslové oblasti. Silný rozvoj cestovního ruchu v posledních desetiletích upozornil na nutnost jeho trvalé udržitelnosti. Vlivem nekoordinovaného rozvoje cestovního ruchu může v určitých lokalitách docházet k ničení životního prostředí, nadměrnému užívání přírodních zdrojů, ztrátě autenticity destinace či konfliktům mezi rezidenty a návštěvníky. Proto je nutné věnovat problému trvalé udržitelnosti cestovního ruchu dostatečnou pozornost.

Hlavním cílem této práce je zanalyzovat a zhodnotit současný stav udržitelného cestovního ruchu v Jihomoravském kraji a navrhnout doporučení do budoucna. V první části práce budou definovány základní pojmy udržitelného rozvoje a udržitelného rozvoje cestovního ruchu. Dále práce přiblíží samotný Jihomoravský kraj z hlediska obecné a ekonomické charakteristiky, bude představen turistický region Jižní Morava spolu s jeho přírodními a kulturně historickými předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu. Bude také zanalyzována a zhodnocena materiálně technická základna cestovního ruchu, a to zejména se zřetelem na hromadná ubytovací zařízení, stravovací zařízení a infrastrukturu dopravy. Práce zmiňuje i organizaci a vývoj cestovního ruchu na území Jihomoravského kraje.

Druhá část práce přísluší samotnému udržitelnému rozvoji cestovního ruchu v Jihomoravském kraji. V této části práce budou posouzeny podmínky pro udržitelný rozvoj a definovány nejrozšířenější formy udržitelného cestovního ruchu v kraji. V rámci druhé části práce budou také vyloženy některé indikátory v oblasti udržitelného

cestovního ruchu. Součástí práce je rovněž dotazníkové šetření, a to mezi návštěvníky kraje, jeho rezidenty a podnikateli. Zahrnut bude také postoj samotného Jihomoravského kraje. V poslední kapitole této práce bude provedena SWOT analýza věnující se silným a slabým stránkám kraje v oblasti cestovního ruchu a udržitelnosti, ale také možným příležitostem a ohrožením. I na základě této analýzy bude založeno následné doporučení do budoucna.

1 Udržitelný rozvoj a udržitelný rozvoj cestovního ruchu

1.1 Definice, vývoj a pilíře udržitelného rozvoje

Jak již bylo zmíněno v úvodu, pojem udržitelný rozvoj je v dnešní době velmi aktuálním tématem. Definice, kterými lze udržitelný rozvoj popsat se různí. Jádrem všech vymezení je ale stejné. Konceptem udržitelného rozvoje je takový vývoj společnosti, v němž je v souladu hospodářský a společenský vývoj spolu s vývojem environmentálním, tedy s kapacitou ekosystémů a zachováním biologické rozmanitosti a přírodních hodnot nejen pro stávající, ale také pro budoucí generace. Udržitelnost tedy neznamena pouze rovnováhu mezi ekonomickými, sociálními a environmentálními aspekty, ale také mezi zeměmi, společenskými skupinami a mezi přítomností a budoucností.

První a zároveň nejznámější definici udržitelného rozvoje vymezila Organizace spojených národů v roce 1987 ve zprávě *Naše společná budoucnost*, kterou publikovala Světová komise pro životní prostředí a rozvoj. Právě zde byl termín udržitelný rozvoj poprvé zmíněn globálně. Definice zní takto: „*Udržitelný rozvoj je takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby přítomnosti, aniž by oslaboval možnosti budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby.*“¹ Na základě zprávy *Naše společná budoucnost* začaly jednotlivé státy rozvíjet a prosazovat myšlenku udržitelnosti.

V roce 1992 byl na třetí světové konferenci o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro přijat strategický akční plán Agenda 21. Plán byl přijat z důvodu prohlubujících se rozdílů mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi. Akční program Agenda 21 zahrnuje konkrétní kroky v oblasti sociální a ekonomické, v oblasti ochrany zdrojů a hospodaření s nimi, v oblasti finančních zdrojů a v oblasti úlohy velkých společenských skupin. Všechny tyto kroky jsou nezbytné k dosažení udržitelného rozvoje. Jedná se tedy o jakýsi návod, jak směřovat k udržitelnosti. Mimo Agendu 21 byly na brazilské konferenci přijaty i další důležité dokumenty – Deklarace z Ria de Janeiro o životním prostředí a rozvoji, Úmluva o biodiverzitě a Rámcová úmluva Spojených národů o změně klimatu.²

¹Udržitelný rozvoj. Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné

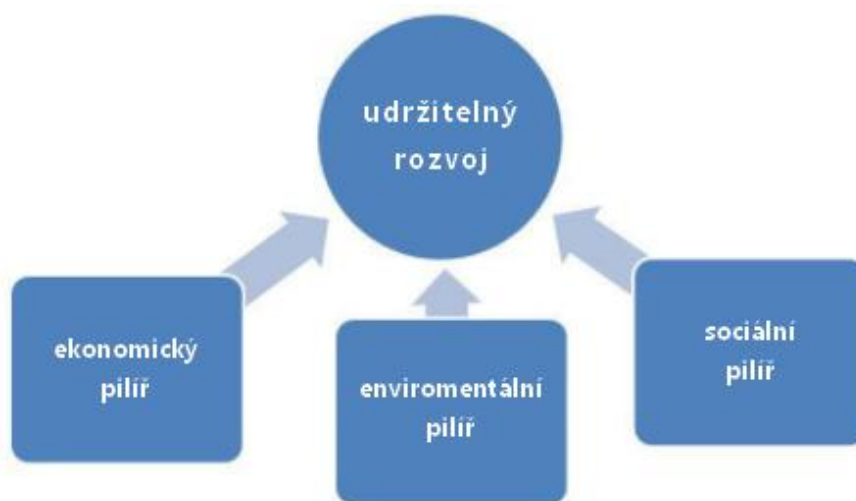
² KOLÁŘOVÁ, Hana. Udržitelný rozvoj: hledání cest, které nekončí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006.

ISBN 80-87076-02-8.

Do národní legislativy České republiky byl pojem trvale udržitelného cestovního ruchu zaveden právě v roce 1992. Pojem je definován v zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí ve znění pozdějších předpisů a zní následovně: „*Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, aniž by přitom snižoval rozmanitost přírody, a zachovává přirozené funkce ekosystémů.*“³

V roce 2002 se v Jihoafrickém Johannesburgu konal Světový summit o udržitelném rozvoji. Hlavním tématem bylo vyhodnocení plnění cílů akčního plánu Agenda 21, který byl přijat o deset let dříve. Na summitu také proběhla ratifikace dohody o zachování přírodních zdrojů a biodiverzity na naší planetě. Tuto dohodu se však do roku 2010 nepodařilo dodržet, protože úbytek biologické diverzity nebyl zpomalen. Velmi důležitým výstupem této konference bylo stanovení tří základních pilířů udržitelného rozvoje. Jedná se o pilíř ekonomický, environmentální a sociální.

Obrázek 1: Pilíře udržitelného rozvoje

Zdroj: Vlastní zpracování

³ Zákon č. 101/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí). In: Sbírka zákonů. 20. 3. 2001. ISSN 1211-1244.

Ekonomický rozměr udržitelného rozvoje se zabývá hospodářským růstem a zvyšováním příjmů a životní úrovně obyvatel, avšak s požadavkem na udržitelnost. Jde tedy o takovou hospodářskou činnost, která umožní vyprodukovat a využívat zisk, ale zároveň umožní i zachování přírodních zdrojů, které jsou tzv. základním kapitálem.⁴ Cestou, jak dosahovat stálého ekonomického růstu, aniž by bylo poškozováno životní prostředí, je například využití technologického pokroku, zvyšování produktivity práce nebo používání ekologicky šetrných výrobních zařízení.

Environmentální neboli ekologický rozměr poukazuje na nutnost ochrany přírody a životního prostředí. Veškerá hospodářská činnost se odehrává v určitém přírodním prostředí. Stejně jako ostatní živočichové, i lidé jsou plně závislí na přírodních zdrojích.⁵ Pro zajištění trvale udržitelného rozvoje je tedy nezbytná nejen ochrana životního prostředí, ale také zachování biologické diverzity, ekosystémů a šetrné využívání všech přírodních zdrojů.

Sociální pilíř udržitelného rozvoje se týká nejen společnosti jako celku, ale také jednotlivců. Tento rozměr klade důraz na potřebu zdraví, důstojného života každého člověka, práva na vzdělání, potřebu rozvoje, sociální rovnost, ale zohledňuje také kvalitu života či stabilitu životní úrovně. Základním kamenem je zde zabezpečení základních lidských práv a svobod, avšak rozvoj ve společenské oblasti znamená také odstraňování chudoby, zlepšování zdraví, životních podmínek, bezpečnosti ale i vzdělanosti.⁶

Všechny zmíněné pilíře jsou vzájemně propojeny. Naplňování lidských (sociálních) potřeb je podmíněno ekonomickou prosperitou a zároveň ekonomika může existovat pouze v nějaké společnosti. Dohromady pak společnost a její ekonomika existují jako součást environmentálního prostředí. Z těchto vztahů je tedy značná vzájemná vazba tří pilířů a je žádoucí pouze takový rozvoj území, který je vyvážený ze všech zmíněných hledisek.⁷ Často bývá zmiňován také doplňkový kulturní pilíř a případně etický rozměr.

⁴ MOLDAN, Bedřich. Ekologická dimenze udržitelného rozvoje. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0246-6.

⁵ WEAVER, David. Sustainable Tourism: Theory and Practice. USA: Elsevier, 2006. ISBN 978-0-7506-6438-7

⁶ MOLDAN, Bedřich. Ekologická dimenze udržitelného rozvoje. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0246-6.

⁷ MAIER, Karel. Udržitelný rozvoj území. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7

Cíle trvale udržitelného rozvoje lze shrnout do čtyř bodů. Udržitelnosti je dosahováno v případě, že jsou plněny všechny níže uvedené cíle zároveň. Musí docházet k⁸:

1. sociálnímu pokroku,
2. účinné ochraně prostředí,
3. uvážlivému užívání přírodních zdrojů,
4. udržování vysoké a stabilní úrovně ekonomického růstu a zaměstnanosti.

1.1.1 Hodnocení udržitelného rozvoje území

Hodnocení udržitelného rozvoje je zčásti upraveno zákonem. Posuzování dopadů na životní prostředí, takzvaný proces EIA (Environmental Impact Assessment), je v legislativě České republiky upraveno zákonem č. 100/2001 Sb. o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů. Smyslem tohoto procesu je analyzovat a kompletně vyhodnotit předpokládaný vliv připravovaných projektů na životní prostředí a veřejné zdraví. Cílem je eliminovat nebo alespoň zmírnit negativní dopady na životní prostředí a zajistit tak udržitelný rozvoj území. V rámci procesu EIA jsou hodnoceny například projekty staveb, komunikací, nově budovaných provozoven, ale i jejich změn, tj. rozšiřování, inovace, zvýšení kapacity atd.⁹ Posuzovány jsou vlivy na životní prostředí, zahrnující dopady na obyvatelstvo a veřejné zdraví, živočichy a rostliny, ekosystémy, biologickou rozmanitost, vodu, ovzduší, půdu, krajinu, přírodní zdroje, kulturní dědictví i hmotný majetek.¹⁰

Ukazatelem pro vyhodnocování úrovně udržitelného rozvoje v rámci území jsou tzv. indikátory udržitelného rozvoje. Tyto indikátory musí zohlednit tři hlavní aspekty udržitelného rozvoje, a to ekonomickou, environmentální a sociální udržitelnost. Jedná se o ukazatele, které slouží ke sledování vývoje a následně analýze určitého vybraného jevu. Aby měl indikátor vypovídající hodnotu, musí přinášet informace odpovídající cíli,

⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. Destinační management a vytváření produktů v cestovním ruchu: Cestovní ruch, udržitelný rozvoj a životní prostředí. Praha: Institut obchodu a cestovního ruchu, 2006.

⁹ Posuzování vlivu na životní prostředí (EIA). Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/posuzovani_vlivu_zameru_zivotni_prostredi_eia

¹⁰ Zákon č. 101/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí). In: Sbirka zákonů. 20. 3. 2001. ISSN 1211-1244.

kteře jsou jednoznačně interpretovatelné. Dále je nutné stanovit jednoznačnou metodiku pro tvorbu indikátoru a instituci odpovědnou za sběr a vyhodnocení informací. Indikátor by měl být také srozumitelný pro veřejnost. Dalšími požadavky na vlastnosti indikátorů jsou správnost, jedinečnost, reprezentativnost, srovnatelnost a využitelnost.

Indikátory udržitelného rozvoje lze sledovat v globálním měřítku, v rámci Evropské Unie, na národní úrovni či na regionální a místní úrovni. V globálním měřítku se jedná především o indikátory Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a Organizace spojených národů. Nejvýznamnějším globálním indikátorem je ekologická stopa. Dále například index environmentální udržitelnosti, sociální stopa či index lidské chudoby.¹¹

V rámci Evropské unie je využívána sada deseti Společných evropských indikátorů, které mají napomáhat hodnocení rozvoje měst a kvality života obyvatel. Jedná se o následující místní indikátory: spokojenost občanů, příspěvek ke globálním změnám klimatu, mobilita a přeprava cestujících, dostupnost veřejných prostranství a služeb, kvalita místního ovzduší, cesta dětí do a ze školy, udržitelné řízení samosprávy a podnikání, zatížení životního prostředí hlukem, udržitelné využívání území a výrobky propagující udržitelnost.¹²

Většina vyspělých zemí dnes svou hospodářskou politiku uplatňuje v souladu s koncepcí udržitelného rozvoje. V rámci České republiky se aktuálně jedná o Strategický rámec Česká republika 2030. Tento strategický rámec udává směr, kterým by se naše země měla v oblasti udržitelnosti do budoucna ubírat. Koncepce zahrnuje pět tematických oblastí, a to: lidé a společnost, hospodářský model, odolné ekosystémy, obce a regiony a dobré vládnutí. V každé oblasti je stanovena skupina indikátorů, podle nichž se hodnotí plnění cílů strategie, a které slouží také pro mezinárodní srovnání. Celkem je zde stanoveno přes 200 indikátorů. Dále jsou uvedeny příklady indikátorů v daných oblastech.

V oblasti Lidé a společnost jsou to například tyto indikátory: míra hrubé migrace, průměrná měsíční mzda, obecná míra nezaměstnanosti, veřejné výdaje do oblasti kultury, míra ekonomické aktivity žen a mužů, účast dospělé populace na celoživotním vzdělávání, míra ohrožení příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením. V oblasti Hospodářský model se jedná kupříkladu o produktivitu práce, emise skleníkových plynů, efektivitu

¹¹ NOVÁČEK, Pavel. Udržitelný rozvoj. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN: 978-80-244-2514-6

¹² MAIER, Karel. Udržitelný rozvoj území. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7

využívání zdrojů, energetickou náročnost hrubého domácího produktu, celkové výdaje na výzkum a vývoj, jízdní dobu do vybraných zahraničních měst a tak dále. Příkladem indikátorů v sekci Odolné ekosystémy je například podíl orné půdy, podíl lesní půdy na celkové rozloze České republiky, stav evropsky významných typů přírodních stanovišť, indikátor druhů ptáků, obsah organické hmoty v půdě či půdní struktura. V oblasti Obce a regiony jsou příkladem měřitelných indikátorů: existence standardů dostupnosti veřejných služeb, migrační saldo daného území, disponibilní příjem domácnosti dle krajů, spokojenost s mezilidskými vztahy v obci, podíl plochy zeleně ve městech a počet elektrovozidel. V oblasti Dobré vládnutí se jedná například o soulad koncepčních dokumentů a programů vnějších politik České republiky s přijatými mezinárodními závazky, institucionální kapacitu pro potřeby strategické práce či hodnocení výzkumných organizací.¹³

Indikátory udržitelného rozvoje na regionální a místní úrovni lze využít mimo jiné k posouzení udržitelnosti rozvoje cestovního ruchu. Mezi hlavní indikátory v této specifické oblasti patří¹⁴:

- kvalita vody,
- kvalita ovzduší,
- průměrná délka pobytu,
- podíl pracovních míst v cestovním ruchu,
- přítomnost destinačního managementu,
- počet a velikost chráněných území a míst,
- počet noclehů na 1 000 místních obyvatel,
- podíl podniků vlastnících environmentální certifikaci,
- kapacita ubytovacích zařízení a jejich roční průměrná vytíženost,
- počet a struktura podniků a organizací nabízejících šetrné formy cestovního ruchu,
- podíl návštěvníků přijíždějících jinými dopravními prostředky mimo automobil/letadlo.

¹³ KOLEKTIV AUTORŮ. Strategický rámec Česká republika 2030. Praha: Polygrafie úřadu české vlády, 2017. ISBN: 978-80-7440-181-7.

¹⁴ KOLEKTIV Konsorcia SPROR Plus. Cestovní ruch a udržitelný rozvoj. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj České Republiky, 2007.

1.2 Udržitelný rozvoj cestovního ruchu

Nejprve je nutné definovat samotný pojem cestovní ruch. Definice se různí dle autorů. Nejznámější definici vytvořila Světová organizace, která tento pojem definuje jako „*činnost osob, které cestující a pobývají v místech mimo své obvyklé prostředí po dobu kratší než jeden rok, a to za účelem trávení volného času nebo za účelem obchodu.*“¹⁵

V dnešní době je cestovní ruch masovou záležitostí. Dochází ke globalizaci, rychlému rozvoji technologií a každým rokem je v celosvětovém měřítku evidován stále vyšší počet příjezdů. Všechny zmíněné faktory působí na přírodní a kulturní prostředí, přičemž dopad je ve většině případů spíše negativní. V důsledku toho je nezbytné rozvoj cestovního ruchu řídit a limitovat a přijímat příslušná opatření, aby nedocházelo k plýtvání nebo dokonce ztrátě a devastaci přírodních zdrojů.

Dle Páskové jde o udržitelný cestovní ruch, pokud *dlouhodobě nenarušuje přírodní, kulturní ani sociální prostředí*.¹⁶ Obsáhleji tento pojem vymezila Světová organizace cestovního ruchu. Udržitelný cestovní ruch definuje jako „*současné uspokojení potřeb návštěvníků i rezidentů při ochraně a rozšiřování příležitostí rozvoje do budoucna.*“ To znamená, že je nezbytné komplexní řízení všech zdrojů tak, aby mohly být uspokojeny ekonomické, sociální a estetické potřeby všech generací, ale zároveň musí být zachována kulturní integrita, zásadní ekologické procesy, biologická diverzita a systémy nezbytné pro život.¹⁷ Opět zde můžeme najít nutnou rovnováhu všech tří pilířů udržitelného rozvoje – tedy environmentálního, sociálního i ekonomického rozměru.

Lze říci, že cílem udržitelného rozvoje je minimalizace konfliktů. Jedná se o neshody, které vznikají jednak mezi návštěvníky dané destinace a místními obyvateli, mezi jednotlivými účastníky na trhu, mezi podnikatelskou činností a nutností zachovat přírodní zdroje, ale také mezi rozvojem cestovního ruchu a životním prostředím. Cílem odpovědného cestovního ruchu je mít co nejmenší vliv na přírodní prostředí, místní obyvatele a kulturu a zároveň napomáhat ochraně životního prostředí a ekosystémů, k získávání příjmů či zvyšování zaměstnanosti. Tabulka 1 srovnává aspekty neudržitelného a udržitelného rozvoje cestovního ruchu.

¹⁵ PALATKOVÁ, Monika. Mezinárodní cestovní ruch. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3750-8

¹⁶ PÁSKOVÁ, Martina. Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-807-041-6.

¹⁷ PALATKOVÁ, Monika. Mezinárodní cestovní ruch. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3750-8

Tabulka 1: Neudržitelný versus udržitelný rozvoj cestovního ruchu

Neudržitelný rozvoj cestovního ruchu	Udržitelný rozvoj cestovního ruchu
Koncentrace poptávky v jednom období	Úměrné rozdělení poptávky v průběhu roku
Pracovníci bez odborné způsobilosti	Vzdělávání odpovědných pracovníků
Stereotypní nabídka služeb	Inovace a zkvalitňování služeb
Masový prodej	Udržitelný prodej
Rozvoj bez plánování	Důsledné plánování před rozvojem
Roztroušená výstavba	Koncentrovaná výstavba, ochrana území
Intenzivní využívání cenných území	Ochrana cenných krajinných území
Výstavba nových ubytovacích zařízení	Vylepšování využívání existujících zařízení
Zohledňování pouze ekonomických výhod	Zohledňování sociálního a ekologického hlediska
Odstraňování přírodních překážek	Ochrana přírodních vzácností destinace
Mezinárodní architektura	Místní architektura, lokální materiály

Zdroj: Kučerová ¹⁸

¹⁸ KUČEROVÁ, Jana. Udržitelný cestovní ruch: Učební text pro studenty VŠPJ Jihlava. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, 2010.

1.2.1 Šetrné formy cestovního ruchu

Forma cestovního ruchu, která žádným způsobem nenarušuje životní prostředí dané destinace a vyhovuje požadavkům trvale udržitelného rozvoje, je označována jako šetrná forma cestovního ruchu. Takovou „měkkou“ formou turismu je venkovská turistika, kterou lze zjednodušeně vymezit jako turistiku, již je provozována ve venkovských oblastech, v méně osídlených lokalitách mimo rekreační centra. Podrobnější definici nabízí Pásková a Zelenka, kde je venkovská turistika definována jako *„vícedenní pobyt na venkově spojený s rekreačními aktivitami a s ubytováním v soukromí nebo v menších hromadných ubytovacích zařízeních.“*¹⁹

K typickým znakům venkovské turistiky patří šetrný vztah k životnímu prostředí, rodinné zázemí a s tím spojený menší typ ubytovacího zařízení s omezenou kapacitou, originální nabídka služeb, prezentace zvyků a folkloru, pochopení pro individuální požadavky a aktivity návštěvníků, možnost zapojení do činností typických pro venkov a tak dále.

Subprodukty venkovské turistiky jsou:

- ekoturistika,
- agroturistika,
- eko-agroturistika,
- cykloturistika,
- hipoturistika.

Ekoturistika je forma venkovského cestovního ruchu, která je založená na poznávání přírody, a která šetrně přistupuje ke krajině a jejím obyvatelům. Ekoturistika tak usiluje o ochranu nejen přírodního, ale i kulturního dědictví a zároveň nenarušuje život místních obyvatel. V našich podmínkách jde především o poznávání chráněných oblastí, přírodních parků a rezervací. Mezi konkrétnější typy ekoturistiky lze zařadit pozorování zvěře, například ptactva, či návštěvy domorodců.²⁰

¹⁹ PÁSKOVÁ, Martina a ZELENKA, Jozef. Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha, 2002. ISBN 80-239-0152-4

²⁰ KOLEKTIV AUTORŮ. Destinační management a vytváření produktů v cestovním ruchu: Cestovní ruch, udržitelný rozvoj a životní prostředí. Praha: Institut obchodu a cestovního ruchu, 2006.

Agroturistika je charakteristická pobytem na farmě. Farmářům či majitelům usedlostí tato forma cestovního ruchu přináší vedlejší příjmy do podnikání, díky nimž mohou svou zemědělskou činnost v budoucnu rozšířit. Agroturistika umožňuje seznámit se s životem na farmě, být v kontaktu se zvířaty, zapojit se do některých prací, konzumovat nebo zakoupit čerstvé domácí produkty a mnoho dalšího. Mezi hlavní přínosy agroturistiky patří již zmíněné finanční příjmy farmářů a dále také zachování řemesel a tradic a řešení problému nezaměstnanosti v malých obcích.²¹

Eko-agroturistika je formou agroturistiky, která je provozována na ekologických farmách, tedy na farmách, které hospodaří alternativně a produkují bioprodukty. Veškerý chov a výroba probíhají pouze přírodní cestou. Nejsou používána žádná umělá hnojiva, syntetické či umělé látky, hormonální nebo konzervační prostředky. Návštěvníci mají možnost zapojit se do všech zemědělských činností i do výroby biopotravin. Bioprodukty podléhají certifikaci.

Cykloturistika je forma aktivní turistiky, která je zaměřená na poznávání přírodních a společenských pozoruhodností dané lokality na kole.²² Jedná se o oblíbenou formu turistiky, která je i nadále podporována budováním cyklotras a cyklostezek. Cykloturistika je formou šetrného cestovního ruchu, avšak ne ve všech oblastech je jízda na kole vhodná. V některých chráněných oblastech cykloturistika není povolena z důvodu možného poškození přírodního prostředí. V takovýchto územích je navíc vždy zakázáno odpouštět trasu vyznačenou pro cyklisty.

Hipoturistiku můžeme definovat podobně jako cykloturistiku – jedná se o formu aktivní turistiky, která je zaměřená na poznávání přírodních a společenských zajímavostí dané lokality, tentokrát však z koňského sedla. Vyjížděky se navíc konají v rámci pobytu na koňské farmě. Případně se může jednat také o léčebný pobyt, tzv. hipoterapii, která je jednou z fyzioterapeutických metod.

²¹ KOLEKTIV AUTORŮ. Destinační management a vytváření produktů v cestovním ruchu: Cestovní ruch, udržitelný rozvoj a životní prostředí. Praha: Institut obchodu a cestovního ruchu, 2006.

²² PÁSKOVÁ, Martina a ZELENKA, Jozef. Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha, 2002. ISBN 80-239-0152-4

2 Charakteristika Jihomoravského kraje

2.1 Obecná a ekonomická charakteristika

Jihomoravský kraj je se svojí rozlohou 7 195 kilometrů čtverečních²³ čtvrtým největším krajem České republiky. Rozléhá se v jihovýchodní části České republiky a jeho sousedy jsou Zlínský kraj, Moravskoslezský kraj, Pardubický kraj, Kraj Vysočina a Jihočeský kraj. Své jižní hranice sdílí také se sousedním Rakouskem a Slovenskem. Jihomoravský kraj je složen ze sedmi okresů – Blansko, Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo. Geografická poloha kraje je poměrně výhodná, protože je jakousi strategickou křižovatkou Evropy – propojuje jih a sever. Na území kraje je dnes na 673 obcí, přičemž z toho se jedná o 54 měst. Ve městech žije více než 60 % obyvatel kraje.

Obrázek 2: Jihomoravský kraj

Zdroj: Regionální informační servis²⁴

Svým počtem téměř 1,2 milionu obyvatel dosahuje Jihomoravský kraj téměř 12 % celkové populace České republiky a v mezikrajském srovnání se řadí na třetí místo. Hustota obyvatel činí v průměru 163 obyvatel na kilometr čtvereční, přičemž nejlidnatější je moravská metropole Brno, kde žije téměř třetina obyvatel Jihomoravského kraje. Další velká města jsou například Znojmo, Hodonín či Břeclav. Ve složení obyvatelstva

²³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad, 2016. ISBN 978-80-250-2744-8.

²⁴ Jižní Morava - turistický region. *Regionální informační servis* [online]. 2012, 2016 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihomoravsky-kraj/regionalni-informace/o-kraji/jizni-morava-turisticky-region>

převažují ženy. Pokud pohlédneme na věkovou strukturu obyvatel, v posledních letech dlouhodobě klesá počet obyvatel ve věku 15-64 let (meziroční pokles o 0,8 %) a naopak přibývá osob, které jsou starší 65 let (meziroční nárůst o 2,4 %).²⁵ Jedná se o nepříznivý jev stárnutí populace, který lze pozorovat nejen v rámci Jihomoravského kraje, ale i v celém našem státu. Tento jev má pak negativní dopady jak na ekonomiku jako celek, tak i na odvětví cestovního ruchu. Očekávaná délka života se v Jihomoravském kraji tedy neustále zvyšuje. U mužů narozených v několika posledních letech činí očekávaná délka života 77 let, ženy se mohou dožít až 83 let.²⁶ Velkým plusem pro populaci Jihomoravského kraje je poměrně vysoká vzdělanostní úroveň obyvatel, na které má podíl především kvalitní systém vysokého školství.

Povrch Jihomoravského kraje je velmi různorodý. Severní části kraje dominují lesy a jeskynní komplexy Moravského krasu, jižní část kraje je spíše rovinatá, převažují pole, louky, nespočet vodních ploch a také vinice, které jsou pro kraj typické. Východní část Jihomoravského kraje lemují kopce Bílých Karpat, které jsou zároveň významnou biosférickou rezervací. Různorodé přírodní podmínky mají vliv na funkčně-prostorové využití krajiny pro potřeby cestovního ruchu. Celkem 60 % z celkové rozlohy kraje připadá na zemědělskou půdu, přičemž dominuje půda orná. Dalších 28 % výměry kraje pokrývají lesní pozemky.²⁷ Zbývající rozlohu představují komunikace, zástavba, vodní plochy a tak dále. Nelze ale opomenout již zmíněné vinohrady. Na území Jihomoravského kraje se nachází 90 % plochy všech vinic v České republice. Nejvyšším bodem kraje je kopec Durda (842 m n. m.) v pohoří Bílých Karpat, nejnižší bod se nachází v Lanžhotě na soutoku řek Moravy a Dyje (150 m n. m.).

Ekonomická aktivita v Jihomoravském kraji je na vysoké úrovni. Vytvořený hrubý domácí produkt představuje 11 % hrubého domácího produktu celé národní ekonomiky a činí 424 994 Kč na obyvatele. Na tvorbě hrubého domácího produktu se největší měrou podílí služby, které představují 61 % hrubé přidané hodnoty Jihomoravského kraje. Do odvětví služeb řadíme i cestovní ruch, který k přidané hodnotě kraje přispívá zhruba 3 %. Velké zastoupení v kraji má s 29 % rovněž průmysl. Nejrozšířenějším odvětvím je zde průmysl

²⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad, 2016. ISBN 978-80-250-2744-8.

²⁶ Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na období 2014 – 2020: Jihomoravský kraj [online]. Brno, 2013. Dostupné také z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=39410&TypeID=12>

²⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad, 2016. ISBN 978-80-250-2744-8.

strojírenský. Podstatné zastoupení má také průmysl elektrotechnický, chemický, potravinářský a farmaceutický. Stavebnictví je pak zastoupeno 6 %.²⁸ Zemědělství je zastoupeno pouhými 3 % a zaměřuje se hlavně na obilniny, kukuřici, řepku, ovocnářství a vinnou révu. Ke zvláštním oblastem průmyslu typickým pro Jihomoravský kraj patří zpracování sterilované zeleniny a pivovarnictví.

Nejvíce obyvatel zaměstnává největší sektor v kraji, tedy sektor služeb. Nezanedbatelný počet obyvatel pracuje také v oblasti průmyslu a stavebnictví. V odvětví cestovního ruchu, které náleží do sektoru služeb, pracuje přibližně 5,5 % obyvatel Jihomoravského kraje.²⁹ Jedná o celorepublikový nadprůměr, a to circa o jedno procento. Rozložení zaměstnanosti v odvětví turismu reflektuje regionální rozdíly v jednotlivých oblastech kraje a v jejich návštěvnosti. Nejvyšší míra zaměstnanosti je v turisticky soustředěných lokalitách, především ve městě Brně. Míra nezaměstnanosti v Jihomoravském kraji, jež na konci 1. čtvrtletí roku 2017 činila 5,6 %, je třetí nejvyšší v rámci mezikrajského srovnání, a to i přesto, že meziročně poklesla o 1 %. V průměru na jedno pracovní místo připadá 3,4 uchazeče o zaměstnání. V rámci kraje je nejvyšší nezaměstnanost dlouhodobě evidována v okresech Hodonín a Znojmo.³⁰

2.2 Turistický region Jižní Morava

Celé území Jihomoravského kraje spadá do turistického regionu Jižní Morava. Region Jižní Morava je v pořadí druhým největším turistickým regionem z celkového počtu 17 regionů, které byly vymezeny agenturou CzechTourism. Turistický region Jižní Morava ale zasahuje také do Zlínského kraje. Celkem zahrnuje šest turistických oblastí. Na území Jihomoravského kraje se rozkládá pět z nich, a to Moravský kras a okolí, Brno a okolí, Znojemsko a Podyjí, Pálava a Lednicko-Valtický areál a Slovácko. Rozlohou největší turistickou oblastí je Slovácko, nejmenší je naopak Pálava a Lednicko-Valtický areál.

²⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad, 2016. ISBN 978-80-250-2744-8.

²⁹ Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na období 2014 – 2020: Jihomoravský kraj [online]. Brno, 2013. Dostupné také z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=39410&TypeID=12>

³⁰ Nezaměstnanost v Jihomoravském kraji k 31. březnu 2017. Český statistický úřad [online]. 2017 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xb/nezamestnanost-v-jihomoravskem-kraji-k-31-breznu-2017>

Obrázek 3: Turistické regiony Jihomoravského kraje

Zdroj: Regionální informační servis, 2016 ³¹

2.2.1 Moravský kras a okolí

Turistická oblast Moravský kras a okolí se nachází severně od Brna. Jak již název oblasti napovídá, její dominantou je oblast Moravského krasu a jeho krápníkové jeskyně, kterých je na území krasu evidováno přes tisíc. K nejznámějším patří propast Macocha a jeskyně Punkevní a Kateřinská. Veřejnosti jsou dostupné také jeskyně Sloupsko-šošůvské a Balcarka. Jedním z nejzajímavějších měst této turistické oblasti jsou Boskovice. Historické jádro města je městskou památkovou zónou, a to včetně židovského ghetta se synagogou, židovským hřbitovem a rituálními lázněmi. Dominantou města je zřícenina hradu Boskovice, který býval sídlem slavného moravského rodu pánů z Boskovic. Stejný název nese i místní zámek, který je jednou z nejhezčích empírových staveb na Moravě. Nedaleko Boskovic se nachází Western park, který na celodenní programy láká rodiny s dětmi. Nelze opomenout ani poutní chrám Jména Panny Marie ve Křtinách, vystavěného dle projektu Jana Blažeje Santiniho. Tento barokní chrám byl vystavěn na půdorysu řeckého kříže a místní poutní tradice sahá až do středověku a i dnes patří mezi nejnavštěvovanější poutní místa na Moravě. Kromě poutního chrámu lze ve Křtinách navštívit také místní zámek a farní budovy či kostnici v podzemí kostela. K dalším zajímavostem této turistické oblasti patří například rokokově klasicistní zámek

³¹ Jižní Morava - turistický region. *Regionální informační servis* [online]. 2012, 2016 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihomoravsky-kraj/regionalni-informace/o-kraji/jizni-morava-turisticky-region>

Rájec-Jestřebí, který je považován za nejcennější památku rokokového slohu Ludvíka XVI. na Moravě, zámek Lysice se svou sbírkou střeleckých terčů či zámek ve Velkých Opatovicích s archeologickou expozicí. K technickým památkám pak patří památkový areál Stará huť u Adamova, kde od 8. do 19. století fungovaly železářské hutě a dodnes se zde dochovala vysoká dřevouhelná železářská pec.

2.2.2 Brno a okolí

Centrem turistické oblasti Brno a okolí je právě jihomoravská metropole Brno. Jeho dvěma dominantami jsou chrám sv. Petra a Pavla a tehdejší pevnost Špilberk. Stejnou pozornost ale zasluhuje také vila Tugendhat od architekta Ludwiga Mies van der Rohe, která je jednou nejvýznamnějších staveb funkcionalistické architektury u nás a díky tomu se zařadila na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Kromě toho je nutno zmínit Kostel sv. Jakuba, barokní kašnu Parnas, Novou radnici či Starou radnici, v jejímž průchodu jsou umístěny legendární symboly Brna – brněnský drak a brněnské kolo. Rozsáhlé Brněnské výstaviště poskytuje každoročně prostor pro množství veletrhů, akcí a festivalů. Brněnský autodrom každý rok hostí závody silničních motocyklů. Nad brněnskou přehradou se tyčí Hrad Veverčí, jeden z nejrozsáhlejších moravských hradních areálů. V hradu s rozsáhlým gotickým opevněním si návštěvníci mohou prohlédnout výstavu malovaných erbů nebo replik tyčových zbraní 30. leté války. Bitvu tří císařů z roku 1805 dodnes připomíná barokní zámek ve Slavkově u Brna. Stálá expozice s řadou originálních předmětů ze zmíněné bitvy nese název Napoleon a bitva u Slavkova a prohlídka zámku zahrnuje i památná místa slavkovské bitvy, tedy Mohylu Míru a místo Napoleonova polního stanu. V renesančním Bučovickém zámku mohou návštěvníci vidět jednu z nejkrásnějších štukátérských a malířských výzdob ve střední Evropě. Benediktinský klášter v Rajhradě z 11. století patří mezi nejstarší na Moravě. Součástí staveb je i barokní kostel s bohatou výzdobou zahrnující nespočet soch, obrazů a fresek. K dalším významným stavbám turistické oblasti Brno a okolí patří také románsko-gotický Klášter Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova či zámek v Rosicích.

2.2.3 Znojensko a Podyjí

Královské město Znojmo nabízí množství zachovalých památek jako je rotunda sv. Kateřiny, znojemský hrad s Louckým klášteřem, chrám sv. Mikuláše či městské opevnění a renesanční a barokní domy. Zajímavostí je rovněž znojenské podzemí,

kteře je se svými 27 kilometry jedním z největších bludišť ve střední Evropě. Nejvýznamnější vinařkou oblastí u nás je právě ta Znojemská. Mezi nejnavštěvovanější vinařské obce patří Lechovice, Šatov se známým Malovaným sklepem, Nový Šaldorf, či Přímětice. Nedaleko Znojma se v meandrovém údolí řeky Dyje rozléhá jediný národní park na Moravě – národní park Podyjí. Park je charakteristický skalními útvary a sráznými stěnami podél koryta řeky Dyje a rovněž vysokou koncentrací pestrých živočišných a rostlinných druhů. Mezi obzvláště zajímavé lokality patří Kamenná moře, Mločí údolí, Ledové sluje či vinice Šobes, která je nejstarší vinicí u nás. Nad řekou Dyjí se tyčí zámek Vranov nad Dyjí, zřícenina hradu Cornštejn a hrad Bítov. Vzácnou památkou je také renesanční zámek Moravský Krumlov, kde bylo téměř půl století vystaveno dílo Alfonse Muchy – Slovanská epeje. Aktuálně rozměrná plátna zachycující dějiny slovanských národů putují po světových výstavách. Prostor pro letní rekreaci pak nabízí oblíbená Vranovská přehrada.

2.2.4 Pálava a Lednicko-Valtický areál

Nejmenší turistickou oblastí turistického regionu Jižní Morava je oblast Pálava a Lednicko-Valtický areál. Lednicko-valtický areál, zvaný také jako Zahrada Evropy, je nejrozsáhlejším krajinným celkem v Evropě. V roce 1996 byl zapsán na Seznam světového a kulturního dědictví UNESCO. Areál o rozloze přibližně 300 kilometrů čtverečních se nachází ve vinařské oblasti, nedaleko rakouských hranic. Jádrem celého Lednicko-Valtického areálu je neogotický zámek v Lednici, který je jedním s nejnavštěvovanějších v Evropě, a barokní zámek ve Valticích. Mísí se zde různé architektonické slohy. Nachází se zde i nespočet drobných romantických staveb, jako je zámecký skleník, Janův hrad, Minaret, Lovecký a Hraniční zámeček, Apollonův chrám a další. Na území této turistické oblasti se nachází dvě největší vinařské oblasti v České republice, a to Mikulovská a Velkopavlovická vinařská oblast. Na první místo se svojí rozlohou 3 700 hektarů řadí Mikulovská vinařská oblast, jejímž centrem je právě město Mikulov. Zajímavostmi Mikulova je vinařské muzeum v místním zámku, Dietrichštejnská hrobka či kaple na Svatém Kopečku nad Mikulovem. Na druhém místě je pak zmíněná Velkopavlovická oblast, jejímž centrem jsou Hustopeče. Pěstuje se zde mnoho odrůd vinné révy od Ryzlinku rýnského, přes Sauvignon až po Modrý Portugal. Vinařské oblasti protínají naučné stezky a cyklostezky s nespočtem vinných sklípků, které lákají turisty. Jedním z nejnavštěvovanějších je Habánský sklep ve Velkých

Bílovicích. Významnou součástí oblasti Pálava a Lednicko-Valtický areál je chráněná krajinná oblast a biosférická rezervace Pálava a biosférická rezervace Dolní Morava. Právě tato oblast je jedním z nejnavštěvovanějších míst na Moravě. Pálavská biosférická rezervace byla již v roce 1986 zařazena do světové sítě biosférických rezervací UNESCO. V roce 2003 byla rozšířena o Lednicko-valtický areál a okolní lužní lesy a díky tomu vznikla rozsáhlejší biosférická rezervace Dolní Morava. Rezervaci dominují Pavlovské vrchy a masiv bílého vápence nacházející se severně od Mikulova. Mezi turisticky atraktivní místa patří zejména zřícenina Dívčí hrady, Kozí hrádek, Dolní Věstonice, Pavlov, nespočet přírodních rezervací, Novomlýnské nádrže, největší rybník na Moravě Nesyt či Aqualand Moravia.

2.2.5 Slovácko

Turistická oblast Slovácko zasahuje částečně také do Zlínského kraje a je především oblastí lidové architektury a folkloru. Na východě tvoří hranici turistické oblasti Slovácko pohoří Bílé Karpaty, které jsou chráněnou krajinnou oblastí a zároveň jsou od roku 1996 chráněny jako biosférická rezervace UNESCO. Svůj význam mají především pro bohatost a vysoké zastoupení kriticky ohrožených rostlinných společenstev, díky čemuž se řadí k nejcennějším lučním biotopům v Evropě. V celé turistické oblasti Slovácko se nachází na 85 přírodních památek a rezervací, například Národní přírodní rezervace Čertoryje, Javořina, Podrážky, Zahrady pod Hájem a další. Rezervace jsou protkány naučnými stezkami a cyklostezkami. Největším městem této turistické oblasti je lázeňské město Hodonín. Lázně zde vznikly v roce 1979. Hlavním přírodním léčivým zdrojem je zde solanka, tedy jodobromová minerální voda, jejíž účinky příznivě působí na pohybové ústrojí, neurologické nemoci a nemoci oběhového systému. Unikátní technickou památkou je Baťův kanál. Vodní cesta mezi městy Otrokovice a Uherský Ostroh dlouhá 53 kilometrů dříve sloužila k přepravování nákladu a zavlažování. Dnes je využívána výhradně pro rekreační účely. K zajímavým cílům Slovácka patří také město Strážnice, slovácká vesnička Blatnice pod Svatým Antonínkem či Templářské sklepy v Čejkovicích. Jak již bylo zmíněno výše, Slovácko je oblastí folklórních tradic. Ke známým slavnostem patří vlčnovská Jízda králů, Svatovavřínecké slavnosti či masopust.

2.3 Materiálně-technická základna cestovního ruchu

Spokojenost návštěvníků je zásadně ovlivněna strukturou a kvalitou služeb, což následně ovlivňuje konkurenceschopnost a prosperitu dané destinace. Materiálně-technická základna je primární nabídkou cestovního ruchu. Jedinec, v tomto případě návštěvník, není schopen uspokojovat své sekundární potřeby, tedy potřebu poznávání, zábavy a tak dále, aniž by nejdříve uspokojil potřeby základní. Součástí materiálně-technické základny cestovního ruchu jsou především ubytovací zařízení, stravovací zařízení a infrastruktura dopravy. Dále se jedná například o sportovní a zábavní areály, kulturní střediska, kongresová centra, turistická informační centra a další doprovodnou infrastrukturu a služby související s cestovním ruchem. V následujících podkapitolách se práce zabývá základními formami materiálně-technické základny turismu, tedy ubytovacími a stravovacími zařízeními a dopravní infrastrukturou.

2.3.1 Ubytovací zařízení

V Jihomoravském kraji se nalézá 800 hromadných ubytovacích zařízení, které poskytují celkem 18 113 pokojů a přibližně 45 000 lůžek. Lůžková kapacita se každým rokem zvyšuje a to zejména ve větších městech. V mezikrajském srovnání počtu lůžek se Jihomoravský kraj řadí na třetí místo za Hlavní město Praha a Jihočeský kraj.³² Jak ukazuje Tabulka 2 na následující straně, počtem zařízení převažují v Jihomoravském kraji penziony. V kraji se jich nachází 386 a zároveň nabízí také největší počet pokojů a lůžek. Penziony následují tříhvězdičkové hotely, kterých je v kraji 125, počtem pokojů a kapacitou lůžek se penzionům přibližují. Nejméně jsou v kraji zastoupeny hotely garni a méně kvalitní ubytovací zařízení. Informace o počtech pětihvězdičkových hotelů nejsou k dispozici.

Rozmístění hromadných ubytovacích zařízení v prostoru je historicky vázáno na tradiční a atraktivní oblasti. Nejvíce jsou ubytovací zařízení koncentrována v oblastech městské turistiky – Brno, Znojmo, Lednice, Břeclav a v oblastech letní rekreace – Nové Mlýny, Vranovsko, Bítov atd. V oblastech letní rekreace převažují hotely nižších tříd, penziony a kempy.

³² Kapacita a návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení v kraji. *Český statistický úřad* [online]. 2017 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xs/kapacita_a_navstevnost_hromadnych_ubytovacich_zarizeni_v_kraji

**Tabulka 2: Struktura hromadných ubytovacích zařízení
v Jihomoravském kraji k 31. 12. 2016**

Ubytovací zařízení	Počet zařízení	Počet pokojů	Počet lůžek
Hotely *****	-	.	.
Hotely ****	41	2 860	5 657
Hotely ***	125	3 776	8 541
Hotely **	15	517	1 183
Hotely *	11	216	517
Hotely garní *_*****	9	328	678
Penzion	386	4 143	11 081
Kemp	39	867	3 181
Chatová osada	30	662	2 298
Turistická ubytovna	50	764	2 376
Ostatní	94	3 980	9 673
Celkem	800	18 113	45 095

Zdroj: Český statistický úřad³³

V Jihomoravském kraji každým rokem roste kvalita ubytovacích služeb. Přibývá počet lůžek v hotelech a naopak se snižuje lůžková kapacita v ostatních ubytovacích zařízeních. Problémem je však nerovnoměrná nabídka turistické infrastruktury. V hlavních turistických střediscích je přebytek kapacit, v ostatních střediscích naopak nedostatek. Je tedy nutné turistickou infrastrukturu nejen zkvalitňovat tak, aby odpovídala vyššímu standardu, který je v dnešní době turisty vyžadován, ale také ji lépe alokovat.

Kvalita ubytovacích zařízení může být zvyšována rovněž za pomoci vzdělávacích aktivit a certifikací. Samotná certifikace je potom garancí kvality toho daného ubytovacího

³³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Kapacity hromadných ubytovacích zařízení podle kategorie [tabulka]. In: *Český statistický úřad* [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 21.10.2017 12:20:35 [vid. 2017-12-01]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=31742&pvo=CRU01&str=v38&c=v3~8__RP2016

zařízení. Jihomoravský kraj si v tomto případě drží dobrou pozici. Více certifikovaných ubytovacích zařízení má pouze Hlavní město Praha, Moravskoslezský kraj a Zlínský kraj. Certifikováno je celkem 46 zařízení, z toho 30 hotelů třídy 3* a 4*, 15 penzionů a jeden lázeňský hotel 4*.³⁴

2.3.2 Stravovací zařízení

Na území Jihomoravského kraje se nachází nespočet stravovacích zařízení od restaurací, fast foodů, motorestů a pivnic až po kavárny, vinárny či čajovny. Konkrétní informace o počtech a struktuře stravovacích zařízení na území Jihomoravského kraje data Českého statistického úřadu neposkytují.

Místní centrála cestovního ruchu se však dlouhodobě zaměřuje na rozvoj regionální gastronomie. Za tímto účelem vznikl projekt Ochutnejte Moravu. Na webových stránkách www.ochutnejtemoravu.eu lze najít informace o certifikovaných restauracích, seznam lokálních potravin či recepty na tradiční speciality. Jihomoravský kraj je také zapojen do programu CzechSpecial vytvořeného agenturou Czechtourism. Tento projekt se věnuje certifikaci stravovacích zařízení a jeho cílem je zvyšování povědomí o regionální gastronomii a podpora stravovacích zařízení, která nabízí tradiční českou kuchyni v moderním pojetí. V Jihomoravském kraji prozatím získalo certifikaci 42 restaurací.³⁵

2.3.3 Dopravní infrastruktura

Pro rozvoj cestovního ruchu je jedním z hlavních předpokladů dobrá dopravní dostupnost. Z tohoto hlediska má Jihomoravský kraj důležitou tranzitní funkci. Prolínají se zde téměř všechny druhy dopravy – silniční, železniční a letecká. Díky tomu je Jihomoravský kraj dobře dopravně dostupný, a to nejen v rámci České republiky, ale i v rámci střední Evropy. Nejvýznamnějším dopravním uzlem je samozřejmě město Brno.

Krajem se táhne 4 450 kilometrů silnic. Dopravní síť je tedy poměrně hustá. Hlavní kostru silniční sítě tvoří dálnice D1 a D2 a rychlostní silnice R43 a R52. Negativním jevem je špatná dostupnost některých turistických lokalit. V následujících letech proto kraj plánuje řešit přístupové komunikace k turisticky atraktivním lokalitám, parkovací možnosti v daných místech, ale také dopravní napojení Jihomoravského kraje na sousední regiony.

³⁴Katalog. *HotelStars.cz: Hotelstars Union* [online]. 2017 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.hsukatalog.cz/ubytovaci-zarizeni/jihomoravsky-kraj/>

³⁵Představení projektu. *Czech Specials* [online]. 2017 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.czechspecials.cz/about>

Kraj prolíná přibližně 784 kilometrů železniční tratě. Z hlediska železniční dopravy má Jihomoravský kraj velmi dobrou strategickou polohu. Mezi nejvýznamnější železniční uzly patří Brno a Břeclav. Právě těmito městy prochází I. a II. tranzitní koridor – I. tranzitní koridor vede ze státní hranice s Rakouskem a Slovenskem přes Břeclav, Brno, Českou Třebovou, Prahu a Děčín až na státní hranici s Německem. Hlavní větev II. tranzitního koridoru vede z Břeclavi přes Přerov a Petrovice u Karviné až na státní hranice s Polskem.³⁶ Město Brno je navíc členem sdružení evropských měst se zájmem o vybudování rychlé železnice.

Velkou výhodou pro kraj je existence brněnského letiště, jehož civilní provoz byl zahájen již v roce 1958. Mezinárodní letiště Brno-Tuřany je druhým největším letištem v České republice. Ročně je zde odbaveno na půl milionu cestujících. Fungují zde pouze dvě pravidelné linky – do Mnichova a do Londýna. V letních měsících je letiště využíváno i pro charterové lety tuzemských touroperatorů, a to do destinací jako je Bulharsko, Španělsko, Řecko, Itálie, Egypt, Tunisko, Turecko a Kypr. Vlastníkem letiště je od listopadu 2017 investiční skupina Accolade. Předchozím majitelem byl Jihomoravský kraj.³⁷ V souvislosti se změnou majitele se očekává rozvoj nových leteckých linek. Vodní doprava je v Jihomoravském kraji využívána pouze pro rekreační účely a to na Baťově kanále a na Vranovské či Brněnské přehradě.

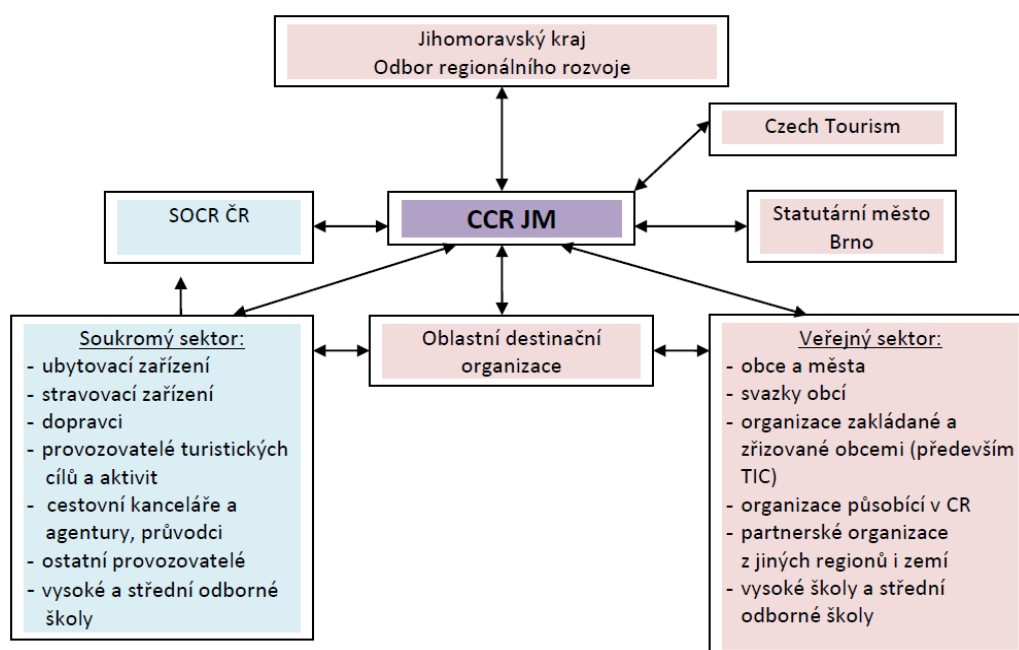
2.4 Organizace a řízení cestovního ruchu v Jihomoravském kraji

Organizace cestovního ruchu v Jihomoravském kraji se zakládá na kooperaci klíčových subjektů v oblasti turismu. Jedná se především o Krajský úřad Jihomoravského kraje, Centrálu cestovního ruchu Jižní Morava a pět turistických oblastí v rámci turistického regionu Jižní Morava – turistická oblast Moravský kras a okolí, Brno a okolí, Znojensko a Podyjí, Pálava a Lednicko-Valtický areál a Slovácko. Nelze opomenout ani veřejné a soukromé organizace v oblasti cestovního ruchu. Schéma na Obrázku 4 zobrazuje organizační strukturu cestovního ruchu v Jihomoravském kraji a vzájemné vazby mezi subjekty.

³⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad, 2016. ISBN 978-80-250-2744-8.

³⁷ O letišti. *Brno Airport* [online]. 2017 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.bruno-airport.cz/letiste/o-letisti/>

Obrázek 4: Struktura organizace cestovního ruchu v Jihomoravském kraji

Zdroj: Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje 2014 – 2020 ³⁸

2.4.1 Krajský úřad

Největší formální zodpovědnost za řízení a rozvoj cestovního ruchu v Jihomoravském kraji nese Krajský úřad Jihomoravského kraje. Cestovním ruchem se na rovině Kraje zabývá Odbor regionálního rozvoje, konkrétně Oddělení cestovního ruchu. Toto oddělení se zaměřuje na následující činnosti³⁹:

- zajišťuje tvorbu analýz a koncepcí pro oblast rozvoje cestovního ruchu v Jihomoravském kraji a podílí se také na tvorbě celostátní koncepce,
- podílí se na fungování Centrály cestovního ruchu Jižní Morava a skrz tuto centrálu koordinuje aktivity v cestovním ruchu,
- spolupracuje s jinými subjekty v oblasti cestovního ruchu, a to především s Ministerstvem pro místní rozvoj a s agenturou CzechTourism,
- zajišťuje prezentaci Jihomoravského kraje na veletrzích cestovního ruchu v České republice, ale i v zahraničí,
- podporuje vznik a činnost destinačních společností ve všech turistických oblastech,
- provádí poradenskou činnost pro podnikatele, obce a jiné zájmové subjekty,

³⁸ Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na období 2014 – 2020: Jihomoravský kraj [online]. Brno, 2013. Dostupné také z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=39410&TypeID=12>

³⁹ Odbor regionálního rozvoje. *Jihomoravský kraj* [online]. 2016 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=18640&TypeID=2>

- stará se o administraci programových dotací v oblasti regionálního rozvoje,
- řídí informační turistická centra a usiluje o jejich zkvalitňování,
- podílí se na pořádání významných kulturních a sportovních akcí v regionu,
- spravuje oficiální turistický portál Jižní Moravy www.jizni-morava.cz,
- realizuje přeshraniční spolupráci v oblasti cestovního ruchu.

2.4.2 Centrála cestovního ruchu Jižní Morava

V rámci turistického regionu Jižní Morava působí Centrála cestovního ruchu Jižní Morava se sídlem v Brně. Centrála byla založena v roce 2005 jako zájmové sdružení právnických osob. Zakladatelskými subjekty a jedinými členy jsou Jihomoravský kraj, Statutární město Brno a Svaz obchodu a cestovního ruchu České republiky. Mezi strategické cíle organizace patří rozvoj konkurenceschopnosti destinace Jižní Morava, zvýšení počtu návštěvníků a zároveň zvýšení počtu přenocování a taktéž zvýšení příjmů z turismu. Za tímto účelem spolupracuje se subjekty v oblasti cestovního ruchu, vytváří turistické produkty, podílí se na tvorbě projektů se záměrem získávání prostředků na činnost sdružení, zajišťuje marketingové aktivity, ediční činnost, správu a provoz turistického portálu www.jizni-morava.cz, rozvíjí spolupráci mezi soukromým a veřejným sektorem a tak dále.⁴⁰

Při Centrále cestovního ruchu Jižní Morava funguje také regionální kancelář **Moravia Convention Bureau**. Nezisková činnost Moravia Convention Bureau byla zahájena v roce 2008, a to díky evropskému projektu Kongresová, veletržní a incentivní turistika v regionu Jižní Morava. Hlavním cílem kanceláře je propagovat Jižní Moravu a město Brno jako destinace vhodné pro pořádání akcí kongresového cestovního ruchu a zvýšit tak počet událostí konaných v rámci regionu. Organizace poskytuje pořadatelům asistenci, informace a poradenství při plánování a realizaci konferencí, kongresů a incentivních akcí na jižní Moravě.⁴¹ Svoje aktivity provádí v součinnosti s Czech Convention Bureau s agenturou CzechTourism, ale také s místními poskytovateli služeb v oblasti ubytování, stravování, dopravy, pronájmu prostor, doprovodných programů a podobně.

⁴⁰ Základní informace. *Jižní Morava* [online]. 2014 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.ccrjm.cz/cz/o-centrale/zakladni-informace/>

⁴¹ Moravia Convention Bureau - představení. *Moravia Convention Bureau* [online]. 2017 [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.moraviaconvention.cz/predstaveni/>

2.4.3 Turistické oblasti

Za účelem řízení a podpory cestovního ruchu v turistických oblastech jsou zakládány samostatné oblastní organizace. Jedinou turistickou oblastí v rámci regionu Jižní Morava, která již má vlastní destinační management je oblast Slovácko. Turistická asociace Slovácko, založená v roce 2016 je organizací, jejímž cílem je vytvořit funkční organizační strukturu cestovního ruchu pro území Hodonínska, Podluží, Kyjovska, Strážnicka a Veselska a to v souladu se strategiemi rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje.

Jedním z hlavních cílů, které si Jihomoravský kraj v oblasti cestovního ruchu do budoucna stanovil, je dobudování destinačních managementů i ve zbývajících turistických oblastech. Tento cíl je také ukotven v rámci Programu rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje pro roky 2014–2020. Konkrétně se jedná jedno z opatření priority č. 1 – Fungující systém řízení a koordinace cestovního ruchu v Jihomoravském kraji a jeho turistických oblastech. Hlavním záměrem je podpora řízení cestovního ruchu tak, aby byly aktivity efektivně koordinovány v rámci celého území Jihomoravského kraje, aby byl maximálně využíván turistický potenciál a lépe využity finanční prostředky. Zaváděním destinačních managementů oblastí je konkrétně pověřena Centrála cestovního ruchu Jižní Morava. Na podporu vzniku destinačních společností v turistických oblastech bylo vyčleněno 2,5 milionu korun, a to v rámci dotačního programu s názvem Podpora vzniku destinačních organizací v turistických oblastech Jihomoravského kraje.⁴²

2.4.4 Strategie rozvoje cestovního ruchu

Stěžejním dokumentem pro rozvoj cestovního ruchu v Jihomoravském kraji je Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na období 2014–2020. Program stanovuje strategické cíle v oblasti cestovního ruchu a priority jeho rozvoje. Hlavním cílem strategie pro dané období je definovat vizi a cíle kraje, priority jeho rozvoje a také opatření, která budou směřovat k dosažení cílů. Vize definuje Jihomoravský kraj jako „*atraktivní region s bohatou nabídkou a kvalitními službami*“ a je založena především na koordinaci a spolupráci, segmentaci, efektivitě a kvalitě. Mezi strategické cíle Jihomoravského kraje v tomto období patří již zmíněné vybudování efektivní organizační struktury pro řízení cestovního ruchu jak v oblasti kraje, tak i v jednotlivých turistických oblastech, zkvalitnění

⁴² Destinační managementy oblastí. *Jižní Morava* [online]. 2014 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.ccrjm.cz/cz/pro-partnery/destinacni-managementy-oblasti/>

a rozšíření doprovodné turistické infrastruktury, tvorba nových pracovních příležitostí, zvyšování příjmů z cestovního ruchu, prodloužit průměrnou dobu pobytu návštěvníků a zlepšování image kraje. Strategie stanovuje čtyři hlavní rozvojové priority⁴³:

priorita 1: „Fungující systém řízení a koordinace cestovního ruchu v Jihomoravském kraji a jeho turistických oblastech“,

priorita 2: „Kvalitní turistická infrastruktura a služby“,

priorita 3: „Efektivní systém marketingu a realizace produktů cestovního ruchu“,

priorita 4: „Synergické aktivity regionálního rozvoje s vazbou na cestovní ruch“.

Jedinou prioritou, která se zabývá udržitelným cestovním ruchem, je priorita 4, a to v rámci opatření 1, 2 a 4. Opatření 1. Udržitelné životní prostředí klade důraz na preventivní a rozvojové aktivity, které podporují zachování krajinného rázu a stabilizaci životního prostředí v oblastech intenzivně využívaných cestovním ruchem a na rozšíření nabídky nezníčených destinací. Cílem opatření 3. Rozvoj kultury a památek je podpora obnovy pamětihodností a kulturních aktivit, zlepšování jejich dostupnosti a také rozšíření nabídky pro cílové skupiny návštěvníků. V rámci opatření 4. Efektivní monitoring realizovaných aktivit a spolupráce zainteresovaných subjektů jde především o vytvoření systému pro pravidelný monitoring a zpětnou vazbu realizovaných aktivit, o posuzování jejich ekonomické efektivnosti a o posilování spolupráce jednak mezi odbory a odděleními Kraje, ale také s vnějšími subjekty.

2.5 Vývoj cestovního ruchu v Jihomoravském kraji

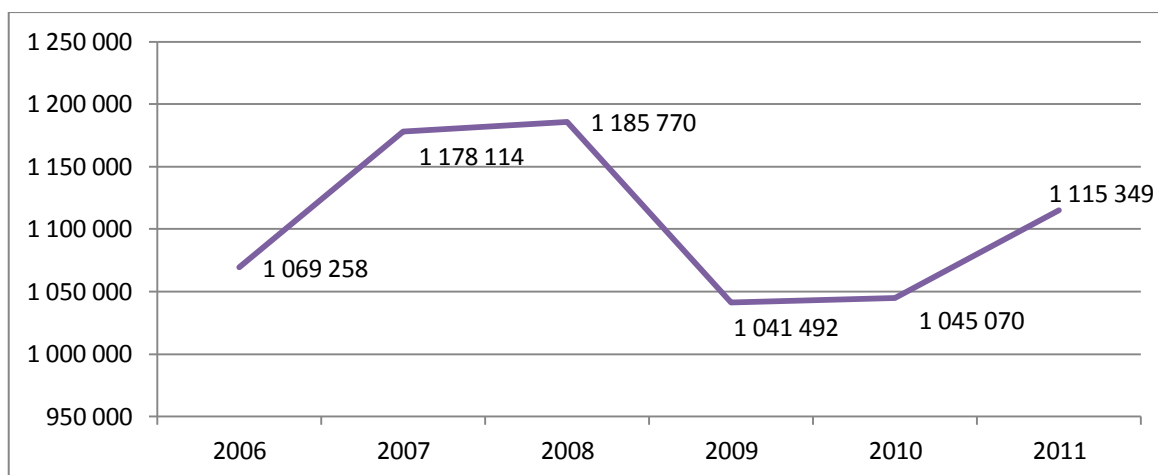
Následující podkapitoly zachycují uplynulý vývoj cestovního ruchu v Jihomoravském kraji v letech 2006–2016. V souvislosti s metodickými změnami statistického měření v tomto období je vývoj příjezdového cestovního ruchu zaznamenán ve dvou grafech. Výchozím zdrojem dat pro analýzu vývoje cestovního ruchu v Jihomoravském kraji byl Český statistický úřad.

⁴³ Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na období 2014 – 2020: Jihomoravský kraj [online]. Brno, 2013. Dostupné také z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=39410&TypeID=1212-01>. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/posuzovani_vlivu_zameru_zivotni_prostredi_eia

2.5.1 Příjezdový cestovní ruch v Jihomoravském kraji

Jak ukazuje Graf 1, od roku 2006 do roku 2008 můžeme pozorovat růst návštěvnosti Jihomoravského kraje. Meziroční nárůst návštěvnosti činil mezi lety 2006 a 2007 celých 10 %. Meziroční nárůst mezi roky 2007 a 2008 se pak vlivem nastupující světové krize rovnal pouze 0,6 %. Rok 2008 byl rokem, kdy do té doby zavítal do Jihomoravského kraje největší počet návštěvníků v historii. Jednalo se o téměř 1,2 milionu osob.

Graf 1: Příjezdový cestovní ruch v letech 2006 – 2011

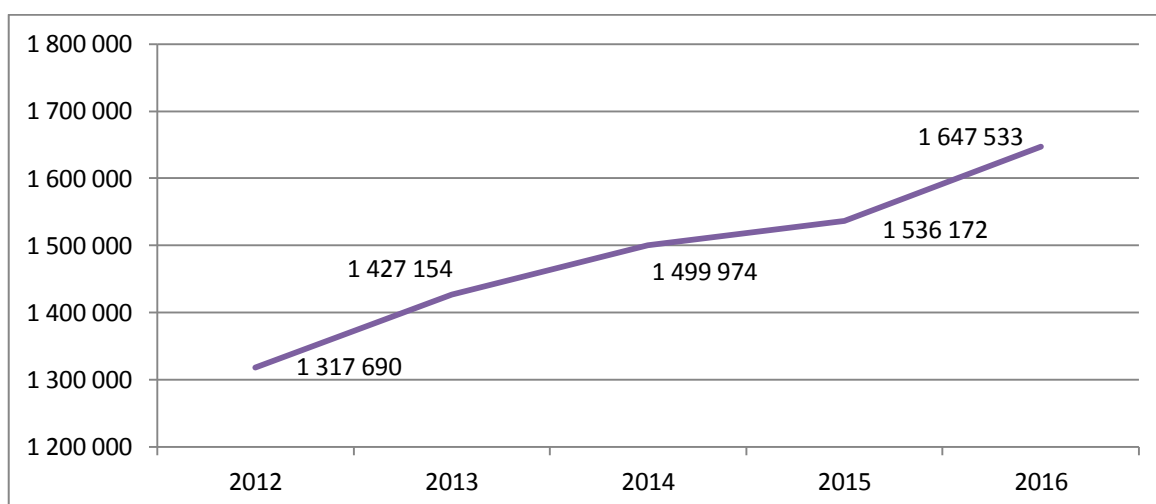
Zdroj: Český statistický úřad ⁴⁴

Jediným rokem ve zkoumaném období, kdy byl zaznamenán výrazný pokles počtu přijíždějících návštěvníků, byl rok 2009. Tuto skutečnost lze vysvětlit již zmíněnou světovou finanční krizí, která se projevila zejména v oblasti cestování, na niž měla negativní vliv. Pokles návštěvnosti v roce 2009 činil oproti předchozímu roku přibližně 12 %. Ve srovnání s ostatními regiony Evropy si Jihomoravský kraj vedl hůře – průměrný celoevropský pokles činil přibližně 6 %. Od tohoto kritického roku se však návštěvnost každým rokem zvyšuje.

Jak již bylo zmíněno výše, z důvodu metodických změn zpracování dat Českým statistickým úřadem v roce 2012, je vývoj příjezdového cestovního ruchu v Jihomoravském kraji v letech 2012 – 2016 zaznamenán v samostatném grafu.

⁴⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních. [tabulka]. In: Český statistický úřad [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 07.11.2017 15:05:45 [vid. 2017-11-08]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/crua_cr

Graf 2: Příjezdový cestovní ruch v letech 2012 – 2016

Zdroj: Český statistický úřad ⁴⁵

Rekordní návštěvnost z roku 2008 byla překonána už v roce 2012, kdy Jihomoravský kraj navštívilo na 1,3 milionu návštěvníků. Jak již bylo zmíněno, návštěvnost kraje každým rokem roste. V minulém roce 2016 Jihomoravský kraj navštívilo přes 1,6 milionu osob, čímž se řadí na druhé místo v mezikrajském srovnání. Avšak počtem přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních, který činil 3,3 milionu nocí, se v celorepublikovém srovnání řadí až na páté místo. Meziroční zvýšení návštěvnosti z hlediska příjezdů i přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních zaznamenaly v roce 2016 všechny kraje v České republice, přičemž růst byl vykázan jak u návštěvníků ze zahraničí, tak i u rezidentů.

Nejvíce návštěvníků přijíždí na jižní Moravu v letních měsících, především v červenci a v srpnu. Stále více atraktivním obdobím pro návštěvu je měsíc prosinec, což lze přisuzovat rostoucímu zájmu o nákupy a o prožití předvánoční atmosféry v městech jižní Moravy.

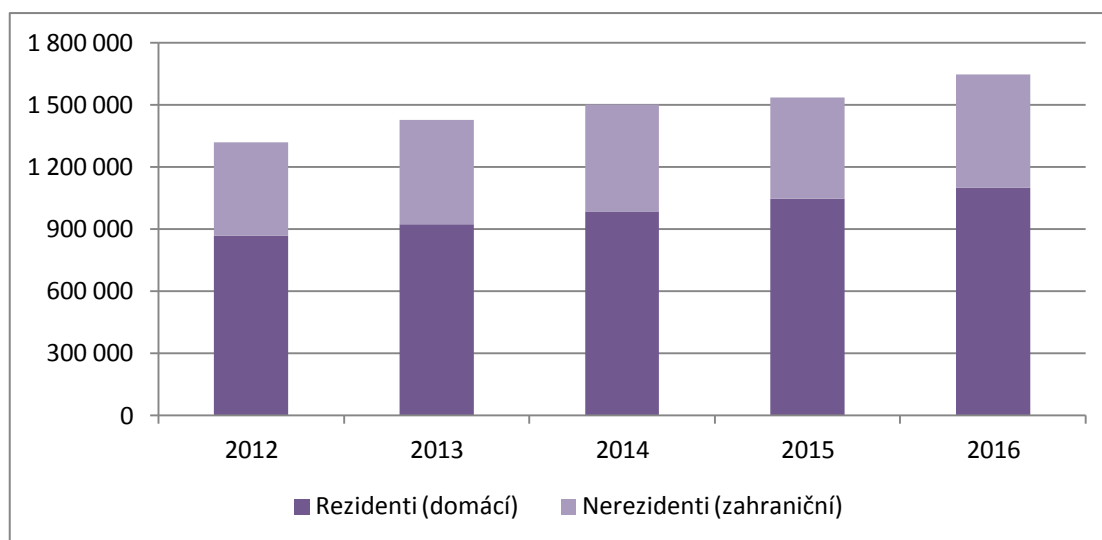
⁴⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních. [tabulka]. In: *Český statistický úřad* [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 07.11.2017 17:22:55 [vid. 2017-11-08]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=1330&katalog=31743&pvo=CRU03&pvo=CRU03&str=v285&u=v285__VUZEMI__100__3115

2.5.2 Struktura návštěvníků v Jihomoravském kraji

Z Grafu 3 vyplývá, že z pohledu příjezdů do Jihomoravského kraje dlouhodobě převažují tuzemští návštěvníci, tedy rezidenti Jihomoravského kraje nebo České republiky. Ve všech sledovaných letech představují zahraniční návštěvníci přibližně třetinu z celkového počtu příjezdů. V posledním roce 2016 činil podíl nerezidentů konkrétně 33 %.

Jak již bylo naznačeno výše, v rámci ukazatele průměrné délky pobytu zaujímá Jihomoravský kraj celorepublikově poslední místo. Domácí návštěvníci zde setrvávají průměrně 2,1 noci. Zahraniční hosté pak pouze 1,8 noci. Tato nízká čísla jsou dána především samotným potenciálem kraje – chybí zde zimní či lázeňská střediska, v nichž hosté zpravidla setrvávají déle a průměrná délka pobytu se tak prodlužuje. I z hlediska způsobu ubytování se domácí a zahraniční návštěvníci odlišují. Rezidenti využívají spíše levnějších ubytovacích zařízení typu kemp či penzion, upřednostňují víkendové pobyty, navštěvují kulturní akce a turistické atraktivity, případně sportovní střediska. Zahraniční návštěvníci naopak upřednostňují kvalitnější hotelové ubytování, kde vyžadují i možnost dalšího vyžití a relaxace, mají zájem o poznávací a zážitkové programy a místní kuchyni.

Graf 3: Podíl rezidentů a nerezidentů na příjezdovém cestovním ruchu

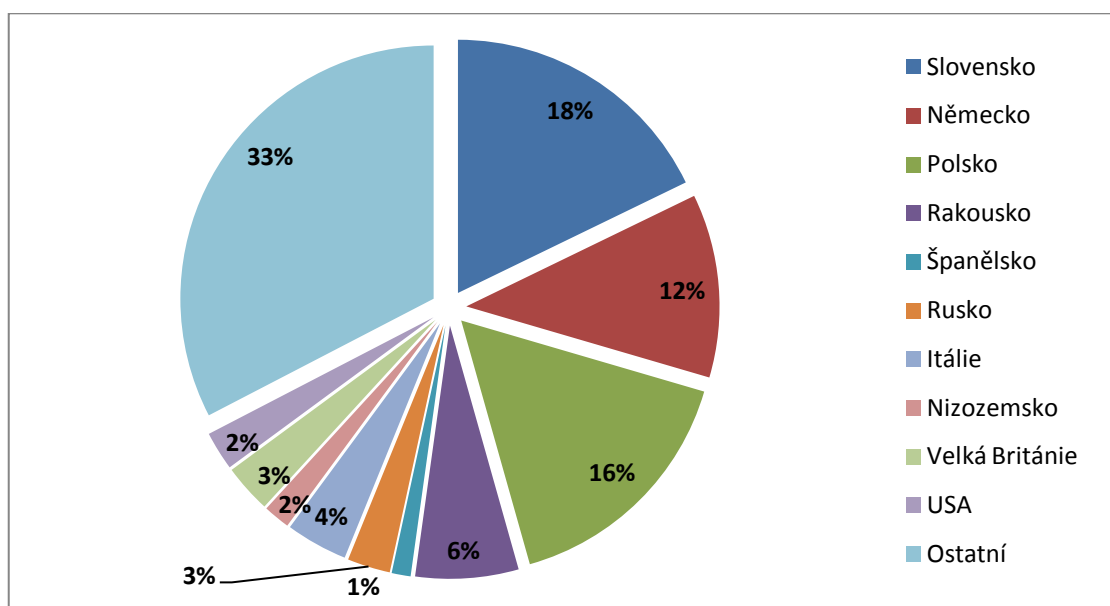
Zdroj: Český statistický úřad⁴⁶

⁴⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních. [tabulka]. In: *Český statistický úřad* [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 07.11.2017 15:05:45 [vid. 2017-11-08]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/crua_cr

V počtu zahraničních návštěvníků je Jihomoravský kraj třetím nejvíce navštěvovaným krajem v České republice. Více návštěvníků ze zahraničí přijíždí pouze do Hlavního města Prahy a do Karlovarského kraje.

Graf 4 ukazuje, že nejvíce zahraničních návštěvníků míří na jižní Moravu ze sousedních států České republiky. Na první místo se řadí Slovensko, odkud přijíždí necelá pětina návštěvníků. K dalším nejčastěji zastoupeným státům patří Německo a Polsko a Rakousko. Důvodem značné návštěvnosti ze zmíněných zemí je patrně blízkost, a tedy i dostupnost Jihomoravského kraje.

Graf 4: Struktura nerezidentů v roce 2016

Zdroj: Český statistický úřad ⁴⁷

⁴⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních. [tabulka]. In: Český statistický úřad [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 07.11.2017 17:22:55 [vid. 2017-11-08]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=1330&katalog=31743&pvo=CRU03&pvo=CRU03&str=v285&u=v285__VUZEMI__100__3115

3 Udržitelný rozvoj cestovního ruchu v Jihomoravském kraji

V této kapitole jsou specifikovány konkrétní formy venkovského cestovního ruchu provozované v Jihomoravském kraji a dále je provedeno zhodnocení aktuálního stavu vybraných indikátorů v oblasti rozvoje cestovního ruchu.

3.1 Šetrné formy cestovního ruchu v Jihomoravském kraji

V souladu se změnou životního stylu dnešních generací jsou šetrné formy cestovního ruchu stále populárnější. Vedle tradičních šetrných forem cestovního ruchu jako je ekoturistika a cykloturistika na oblibě pomalu nabývají také ty méně tradiční formy – agroturistika, eko-agroturistika či hipoturistika. Do šetrných forem turismu můžeme zařadit také vinařskou turistiku, která je právě pro Jihomoravský kraj typická.

3.1.1 Ekoturistika a územní ochrana přírody

Jak již bylo zmíněno, v případě ekoturistiky jde o především o poznávání chráněných oblastí, přírodních parků a rezervací. Ekoturistika je v Jihomoravském kraji poměrně rozšířená, a to díky dobrému přírodnímu potenciálu. V rámci územní ochrany přírody se v kraji nachází čtyři velkoplošně chráněná území – jeden národní park a tři chráněné krajinné oblasti (CHKO). Nejvýznamnější chráněnou lokalitou v Jihomoravském kraji je Národní park Podyjí, který je nejmenším národním parkem v České republice a zároveň jediným národním parkem na Moravě. Národním parkem byl vyhlášen v roce 1991, a to především díky zachovalým říčním údolím Dyje s mohutnými skalními stěnami a meandry. Park nabízí celkem 76 kilometrů značených turistických tras.

I v chráněných krajinných oblastech (CHKO) jsou velmi oblíbené naučné stezky. V CHKO Pálava se nabízí například Naučné stezky Děvín, Turolď nebo Lednické rybníky. V CHKO Moravský kras jsou to například Naučné stezky Josefovské údolí, Macocha, Sloupsko-Šošůvské jeskyně či Údolí Říčky. V CHKO Bílé Karpaty pak Naučná stezka Okolo Hrozenka, Moravské Kopanice nebo Hrnčířské louky. Počet maloplošných chráněných území se v Jihomoravském kraji každým rokem zvyšuje.⁴⁸

⁴⁸ Naučné stezky. *Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s.* [online]. 2015 [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://vis.bilekarpaty.cz/doc/naucne-stezky>

Maloplošná chráněná území v kraji aktuálně zaujímají téměř 11 tisíc hektarů, jejich konkrétní počty a rozlohu zachycuje Tabulka 3. Celková rozloha všech chráněných území, tedy velkoplošných i maloplošných, v Jihomoravském kraji činí více než 63 tisíc hektarů.

Tabulka 3: Typy chráněných území v Jihomoravském kraji

Typ chráněného území	Počet	Rozloha (ha)
Národní parky	1	6 259
Chráněné krajinné oblasti	3	35 512
Maloplošná chráněná území celkem v tom:	344	10 794
národní přírodní památky	16	1 248
národní přírodní rezervace	18	2 602
přírodní památky	215	3 086
přírodní rezervace	96	3 589

Zdroj: Statistická ročenka Jihomoravského kraje ⁴⁹

Je nutné zmínit také ptačí oblasti a evropsky významné lokality v rámci soustavy Natura 2000. Na ptačí oblasti je kraj poměrně bohatý. Je zde evidováno 9 ptačích oblastí z celkových 41 oblastí v České republice. Jedná se o následující teritoria: Bzenecká Doubrava, Hovoransko-Čejkovicko, Strážnické Pomoraví, Lednické rybníky, Pálava, Podyjí, Jaroslavické rybníky, Soutok-Tvrdonicko a Střední nádrž Vodního díla Nové Mlýny.⁵⁰ Celková rozloha těchto oblastí činí 41 tisíc hektarů. O 25 tisíc hektarů více zaujímají evropsky významné lokality, kterých se zde nachází 196.

Rozvoji ekoturistiky velmi prospívá činnost Klubu českých turistů, který v celém kraji zajišťuje systém turistického značení. Jedná se o vyznačování tras v zajímavých lokalitách každého regionu. Aktuálním problémem je však špatný stav některého značení, protože se po mnoho let nemění, a není ani udržováno. Proto je důležité usilovat o jeho obnovu.

⁴⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad, 2016. ISBN 978-80-250-2744-8

⁵⁰ Seznam ptačích oblastí. *Natura 2000*. [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: http://www.nature.cz/natura2000-design3/web_lokality.php?cast=1804&akce=seznam&quickfilter=11&show_all=0

3.1.2 Agroturistika, eko-agroturistika

Agroturistika je nejméně rozvinutou formou šetrné turistiky v kraji. Není prakticky vůbec propagována a návštěvníkům nejsou nabízeny žádné produkty tohoto typu. Neexistuje přehled farem a ekofare, kde lze agroturistiku provozovat. Centrála cestovního ruchu Jižní Morava na svém portálu pouze stroze zmiňuje pět farem, a to Agrocentrum Ohrada, Agropenzion Vápence, Dětskou stáj Salma, Jáňův Dvůr, Ovčírnu a Lamacentrum Brno. Při podrobnějším hledání lze narazit na Přírodní areál Zlobice, Pštrosí farmu v Doubravici nad Svitavou, Pomeranch u Rybníka, Farmu Trnka, Farmu na Haldě nebo Ranč Rovná.

Dle ročenky ekologického zemědělství se na území Jihomoravského kraje k roku 2015 nacházelo 315 ekofare.⁵¹ Příkladem ekofarmy, na níž je možné provozovat eko-agroturistiku je ekofarma Jáňův dvůr nedaleko Mikulova, která je vhodná pro rodiny s dětmi, dále ekofarma Ovčí terasy v Němčičkách, kde mají návštěvníci možnost zapojit se do pasení ovcí, sázení stromů, vinohradnických a vinařských prací akultivaci pozemků, nebo například ekofarma Sádka, která se zaměřuje spíše na rostlinnou produkci.

3.1.3 Hipoturistika

K rychle se rozvíjejícím formám cestovního ruchu na Jižní Moravě patří hipoturistika, a to proto, že má pro tento rozvoj velmi dobré geografické i klimatické podmínky. Z tohoto důvodu je Jihomoravský kraj vyhledávanou hipoturistickou oblastí. Velké intenzity nabyla jezdecká turistika po roce 2005, kdy byl v rámci přeshraniční spolupráce s Dolním Rakouskem realizován projekt Putování na koni Jihomoravským krajem-jezdecké stezky a koňské stanice.

V Jihomoravském kraji se dnes nachází na 120 objektů od jízdáren a hipoklubů až po ranče a koňské stanice. Mezi místa, kde lze provozovat hipoturistiku patří Hipoklub Lednice, který je vhodný pro rodinnou dovolenou, ale i organizaci svateb a firemních akcí. Návštěvníci zde mohou zažít jízdu v kočáře po zámeckém parku, vyjížděky na koních a ponících.⁵² Sportovní a rekreační vyžití nabízí i Jezdecká škola Uherčice, Bukovanský Mlýn, Hřebčín Růdňík, Horse Farm v Lechovicích a další. Jezdecký klub Mikulov a Hipocentrum Koryčany se specializuje také na hipoterapii.

⁵¹ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. Ročenka: Ekologické zemědělství v české republice. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. ISBN: 978-80-7434-333-9.

⁵² Koně, western, jízdárny. *Jižní Morava* [online]. 2014 [cit. 2017-11-011]. Dostupné z: <http://www.jizni-morava.cz/kone-western-jizdarny>

3.1.4 Cykloturistika

K nerozšířenější formě odpovědného cestovního ruchu patří na Jižní Moravě bezesporu cykloturistika. Samotný kraj i jeho sousední regiony mají příznivé geografické i klimatické podmínky, stejně jako hipoturistika. Cyklotrasy se zpravidla táhnou skrz vinice, lesoparky a okolo vodních ploch. Nejsou příliš náročné a jsou tedy vhodné i pro rodiny s dětmi. Náročnější terén se nachází například v oblasti Dražanské vrchoviny či Žďánického lesa. Celkem se v kraji nachází přes 6 tisíc kilometrů značených tras pro cyklisty.

Českou republikou se táhnou čtyři evropské cyklotrasy EuroVelo, přičemž územím Jihomoravského kraje prochází tři z nich. První je trasa EuroVelo 4 s délkou čtyři tisíce kilometrů, která spojuje východ a západ Evropy. V rámci Jihomoravského kraje začíná trasa v Bystřici pod Pernštejnem a vede přes brněnskou přehradu, historický Slavkov a vinařské Kyjovsko až do Strážnice. Trasa EuroVelo 9, tzv. Jantarová stezka, svými 1 930 kilometry spojuje sever a jih Evropy od Gdaňsku po jadranskou Pulu. Pomyslnou počáteční hranicí stezky pro jižní Moravu je Moravský kras. Odtud pokračuje přes Brno, vinařskou oblast a Lednicko-Valtický areál až do Rakouska. Třetí evropskou trasou, která prochází Jihomoravským krajem je 6 800 kilometrů dlouhá Stezka železné opony, jež lemují hranice s Německem a Rakouskem, a prochází přes Národní park Podyjí, město Znojmo, Pálavské vrchy a město Mikulov.⁵³

Z dálkových cyklistických tras prochází krajem Cyklistická stezka Brno-Vídeň, Greenway Praha-Vídeň, Moravská stezka a Pražská stezka. Z regionálních tras jsou nejvýznamnější Moravské vinařské stezky, Lichtenštejnské stezky, Tématické cyklostezky Oslavanska, Pátevní cyklostezka Krumlovsko-Jevišovsko a Stezka srdcem Jižní Moravy.

Typické pro Jihomoravský kraj jsou Moravské vinařské stezky, které jsou jedním z nejoblíbenějších cykloproduktů u nás. Představují 1 200 kilometrů dlouhou síť cyklostezek s deseti různými okruhy. Nejdelší trasou je červeně značená Moravská vinná stezka, spojující Znojmo a Uherské Hradiště.⁵⁴ Přes 300 kilometrů dlouhá stezka prochází všemi moravskými vinařskými podoblastmi, na její trase se nachází na 70 vinařských obcí,

⁵³ Cyklistická síť EuroVelo. *CYKLO Jižní Morava* [online]. 2017 [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: <http://www.cyklo-jizni-morava.cz/cyklisticka-sit-eurovelo>

⁵⁴ Regionální cyklotrasy. *CYKLO Jižní Morava* [online]. 2017 [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: <http://www.cyklo-jizni-morava.cz/regionalni-cyklotrasy>

chráněné přírodní lokality, ale i historické památky. Zároveň je páteří všech okruhů, které propojuje – jedná se o následující stezky: Brněnská, Bzenecká, Kyjovská, Mikulovská, Mutěnická, Podluží, Strážnická, Uherskohradišťská, Velkopavlovická a Znojemská.

Obrázek 5: Moravské vinařské stezky

Zdroj: Moravské vinařské stezky⁵⁵

Kraj podporuje rozvoj cykloturistiky v souladu s Konceptí rozvoje cyklistiky v Jihomoravském kraji pro období 2016–2023. Cílem je udržení a efektivní rozvoj cyklistiky na území kraje. Jen v roce 2017 bylo v rámci Programu závoje cyklistiky vyčleněno 15,5 milionu korun na podporu zkvalitnění cyklistické infrastruktury a na rozvoj cykloturistiky jako součásti budování systému bezpečných mezinárodních, národních a krajských cyklostezek a cyklotras.⁵⁶ Za účelem podpory cykloturistiky zřídila v roce 2008 Jihomoravská centrála cestovního ruchu pro návštěvníky i samostatný portál www.cyklo-jizni-morava.cz, kde lze najít interaktivní mapu cyklotras, mnoho cykloprůvodců a brožur nebo tipy výlety a cyklistické a sportovní akce. Velkým problémem je množství cyklotras, které vedou po hlavních silnicích. Takovéto křížení s motorovou dopravou je pro cyklisty velmi nebezpečné. Na nápravě již kraj začal pracovat – bylo vytipováno sedm nejnebezpečnějších úseků, kde by v příštích letech měly vzniknout nové cyklostezky. Na jejich vybudování kraj uvolní finanční prostředky ve výši 27 milionů korun. Nebezpečných úseků je ale mnohem více a do budoucna je nutné se na tuto problematiku soustředit.

⁵⁵ Moravské vinařské stezky. *Moravské vinařské stezky* [online]. 2017 [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: <http://www.stezky.cz/>

⁵⁶ Podpora rozvoje cyklistiky a cyklistické dopravy v Jihomoravském kraji v roce 2017. *CYKLO Jižní Morava* [online]. 2017 [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: <http://www.cyklo-jizni-morava.cz/podpora-rozvoje-cyklistiky-a-cyklisticke-dopravy-v-jihomoravskem-kraji-v-roce-2017>

3.1.5 Vinařská turistika

Jak již bylo zmíněno výše, velmi rozšířenou formou venkovského cestovního ruchu v Jihomoravském kraji je turistika vinařská. Jejím dynamickému rozvoji přispělo vybudování Moravských vinařských stezek, kterým se věnuje předchozí podkapitola. Vinařská turistika spojuje tradici pěstování vinné révy a výroby vína s pěší turistikou, cykloturistikou, případně návštěvou kulturních památek či dalšími aktivitami. Mezi nejvyhledávanější cíle patří Salon vín České republiky v zámku ve Valticích, kde se nachází expozice nejlepších tuzemských vín, dále vinařské informační centrum ve Vlkově věži ve Znojmě, vinařská expozice v mikulovském zámku, tradiční vinice Šobes v národním parku Podyjí, Templářské sklepy v Čejkovicích, vinné sklepy v Petrově u Strážnice, v Pavlově, ale i další sklepy a sklepní uličky po celé jižní Moravě. Probíhá zde také nespočet vinařských akcí a slavností jako je vinobraní ve Znojmě a Mikulově, mistrovství světa ve sběru hroznů, dále košty, burčákové slavnosti a pochody vinicemi, dny otevřených vinných sklepů v Mutěnicích, Pavlově, Velkých Bílovicích a tak dále. Řadou zajímavých vinařských lokalit projíždí od jara do podzimu tzv. Vinobus, který je projektem Jihomoravského kraje, města Znojma a Vinařského fondu České republiky. Vinařská turistika se v kraji stále rozvíjí, i přes vylepšení služeb v této oblasti ale stále existuje prostor pro zkvalitňování a rozvíjení služeb, aby bylo dosaženo úrovně vyspělých vinařských lokalit.

3.2 Indikátory udržitelného rozvoje a udržitelného rozvoje turismu

Jak již bylo dříve zmíněno, nástrojem pro vyhodnocování úrovně udržitelného rozvoje cestovního ruchu jsou indikátory. Jedná se o indikátory ekonomického, environmentálního a sociálního pilíře udržitelného rozvoje jako takového a dále také o indikátory udržitelného cestovního ruchu. Jihomoravský kraj tyto indikátory souhrnně nesleduje. Proto jsou v této práci uvedeny pouze zvolené ukazatele. Vybranou problematiku ekonomického a sociálního rozvoje v kraji řeší již kapitola 2. Z tohoto důvodu a také s ohledem na povahu práce budou v následujících podkapitolách zpracovány pouze indikátory environmentálního pilíře udržitelného rozvoje a indikátory udržitelného rozvoje cestovního ruchu. Ukazatele jsou v rámci každé podkapitoly zvoleny na základě dostupnosti statistických dat potřebných pro jejich analýzu.

3.2.1 Indikátory enviromentálního pilíře

V rámci environmentálního pilíře jsou zpracovány následující indikátory: kvalita ovzduší a emise znečišťujících látek, kvalita vody, počet a velikost chráněných území a jejich podíl na rozloze kraje, výdaje na ochranu životního prostředí, podíl ekologického zemědělství a podíl materiálově využitých odpadů na celkové produkci odpadů.

Kvalita ovzduší a emise znečišťujících látek

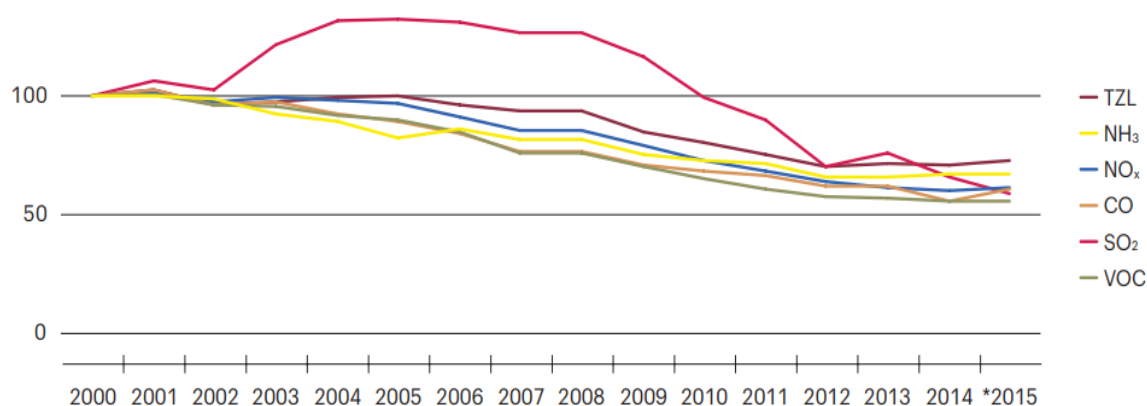
Jihomoravský kraj patří v mezikrajském srovnání ke krajům s poměrně čistým ovzduším. Kvalita ovzduší se zde neustále zlepšuje již od roku 2010. Jakost vzduchu je z dlouhodobého hlediska determinována především vývojem v oblasti dopravy, která je hlavním zdrojem emisí tuhých látek, a také v oblasti lokálního vytápění domácností. Vytápění domácností je v topné sezóně problémem především ve venkovských a příměstských oblastech, kde jsou používány méně ušlechtilé druhy paliv. Problematické jsou zejména roky, kdy jsou zimní měsíce doprovázeny inverzním charakterem počasí. Aktuální stav kvality ovzduší je také závislý na aktuálních meteorologických a rozptylových podmínkách. Právě tyto podmínky způsobily, že v roce 2015 došlo díky extrémně teplým letním měsícům k překročení imisních limitů na 55 % území kraje, což představuje meziroční nárůst o celých 50 %. Jednalo se však pouze o krátkodobé překročení, a pokud neuvažujeme přízemní ozon, došlo k překročení jen na 2,5 % kraje.⁵⁷ Ve vyprodukovaném množství emisí patří Jihomoravský kraj mezi regiony s nižšími čísly.

Jak ukazuje Obrázek 6, emise všech druhů znečišťujících látek ve sledovaném období let 2000–2015 poklesly. Množství emisí dosažené v roce 2015 činilo téměř 62 tisíc tun. Nejvíce se snížily emise těkavých organických látek (VOC), které poklesly o 44 %. O celých 41 % poklesly také emise oxidu siřičitého (SO₂), jejichž hlavním zdrojem byla výroba tepla a elektřiny. Na celkovém znečištění se nejvíce podílely emise oxidu uhelnatého (CO), které mají původ zejména ve vytápění domácností, a oxidu dusíku (NO₂), který produkuje zejména doprava. Emise amoniaku (NH₃) pochází z chovu hospodářských zvířat a emise tuhých znečišťujících látek (TZL) pochází opět z vytápění a z dopravy.⁵⁸

⁵⁷ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. Zpráva o životním prostředí v Jihomoravském kraji. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2015. ISBN: 978-80-87770-12-2.

⁵⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad. ISBN: 978-80-250-2744-8.

Obrázek 6: Vývoj emisí znečišťujících látek v letech 2000 – 2015

Zdroj: Ministerstvo životního prostředí ⁵⁹

Kvalita vody

Jihomoravský kraj se potýká s plošným znečištěním povrchových vod, které je způsobeno intenzivním hospodařením na orné půdě. V letech 2014 a 2015 byla většina vodních toků v kraji znečištěna. Kvalita vody se aktuálně zlepšuje na řece Dyji v oblasti Znojma. V minulé koupací sezóně nebylo žádné místo označeno jako nebezpečné pro koupání a pouze dvě oblasti byly označeny jako nevhodné, a to Suchý rybník a vodní nádrž Vranov. V Jihomoravském kraji je na vodohospodářskou strukturu napojen nadprůměrný počet obyvatel. Stejně tak spotřeba vody v domácnostech roste. V roce 2015 připadalo na jednoho obyvatele Jihomoravského kraje 92,4 litru vody za den⁶⁰, což představuje celorepublikový nadprůměr. Vyšší spotřeba vody může být ovlivněna její podprůměrnou cenou v Jihomoravském kraji.

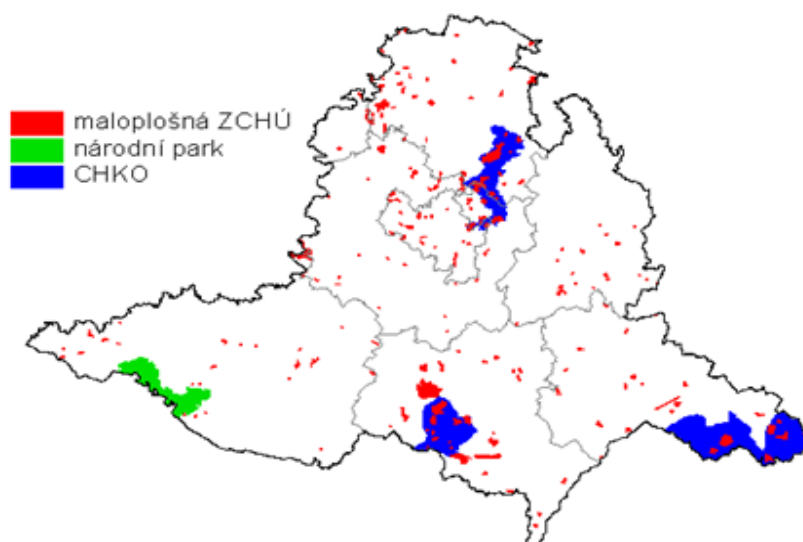
⁵⁹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. Zpráva o životním prostředí v Jihomoravském kraji. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2015. ISBN: 978-80-87770-12-2.

⁶⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad, 2016. ISBN 978-80-250-2744-8.

Počet a velikost chráněných území a jejich podíl na rozloze kraje

Ukazateli počtu a rozlohy chráněných území a míst se již podrobněji věnovala kapitola 3.1.1. Lze jen dodat, že podíl těchto území na celkové rozloze Jihomoravského kraje činí přibližně 9 %. Pokud uvažujeme také soustavu Natura 2000, pak podíl chráněných území dosahuje téměř 21 % rozlohy kraje. Ve všech zmíněných územích aktuálně probíhá program na záchranu ohrožených druhů živočichů, a to konkrétně sysla obecného a užovky stromové, bobra evropského a vydry říční. Následující obrázek zachycuje rozmístění a velikost chráněných území v rámci Jihomoravského kraje.

Obrázek 7: Zvláště chráněná území v Jihomoravském kraji

Zdroj: Ekologický institut⁶¹

Výdaje na ochranu životního prostředí

Indikátor výdajů na ochranu životního prostředí je nejen ukazatelem míry péče o životní prostředí, ale zároveň naznačuje, jaký vliv na něj má společnost. V rámci nákladů na ochranu životního prostředí rozlišujeme investiční a neinvestiční výdaje. Do investičních výdajů zahrnujeme monitoring znečištění a jeho eliminaci nebo prevenci vzniku. Mezi neinvestiční výdaje patří náklady na mzdy, na spotřebu energií a materiálu a na udržování. Tabulka 4 zachycuje množství finančních prostředků směřujících do jednotlivých oblastí ochrany životního prostředí v roce 2015. Nejvíce financí směřovalo do oblasti nakládání s odpadními vodami a s opady jako takovými.

⁶¹ Natura na jižní Moravě. *Veronica ekologický institut* [online]. 2017 [cit. 2017-11-17]. Dostupné z: <http://www.veronica.cz/natura-na-jizni-morave>

Tabulka 4: Náklady na ochranu životního prostředí v roce 2015
(v tis. Kč)

Oblast ochrany	Investiční náklady	Neinvestiční náklady	Celkem
Ochrana ovzduší a klimatu	1 084 471	106 706	1 191 177
Nakládání s odpadními vodami	3 662 022	1 163 765	4 825 787
Nakládání s odpady	328 689	3 547 026	3 875 715
Ostatní	209 490	396 879	606 369
Celkem	5 284 672	5 214 376	10 499 048

Zdroj: Český statistický úřad ⁶²

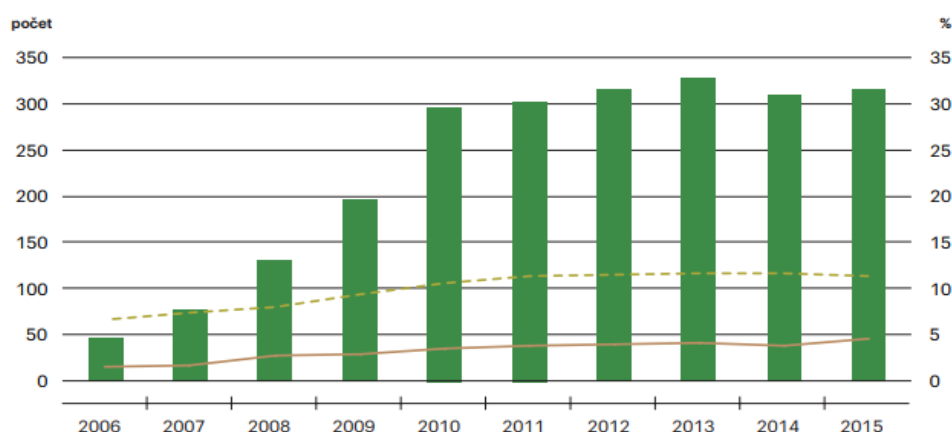
Podíl ekologického zemědělství

Jihomoravský kraj patří mezi regiony s nejnižším podílem i výměrou ekologicky obhospodařované půdy. Tento fakt je dán zejména intenzivním obhospodařováním orné půdy. Výměra půdy využívané pro ekologické zemědělství činila v roce 2015 přibližně 19 tisíc hektarů, což představuje necelých 5 % celkového půdního fondu Jihomoravského kraje. Graf 5 ukazuje počet ekologických farem v kraji a především vývoj podílu ekologického zemědělství v letech 2006 – 2015.

Zelené sloupce v Grafu 5 představují počet ekologických farem a vztahují se k levé horizontální ose. Do roku 2010 byl trend ekologického zemědělství rostoucí. Od roku 2010 došlo k jeho zpomalení a počet ekofarem se udržuje na přibližně stejném počtu. V roce 2015 se jich na území Jihomoravského kraje nacházelo celkem 316, což představuje necelých 8 % ekofarem celé České republiky. Jedná se tak o celorepublikový nadprůměr. Nad průměr dosahuje kraj také v produkci biopotravin. Na území Jižní Moravy je evidováno 105 výrobců biopotravin z celkového počtu 542 výrobců v České republice.

⁶² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad, 2016. ISBN 978-80-250-2744-8.

Graf 5: Vývoj podílu ekologického zemědělství v letech 2006 - 2015

Zdroj: Ministerstvo životního prostředí ⁶³

Podíl půdy v ekologickém zemědělství na zemědělské půdě kraje představuje v grafu plná linie. Přerušovaná linie pak představuje celorepublikový průměr podílu půdy v ekologickém zemědělství na zemědělské půdě. Obě tyto linie se vztahují k pravé ose. Jak lze vyčíst z grafu, v roce 2015 se podíl ekologického zemědělství v kraji rovnal necelým 5 %. Oproti tomu průměr v rámci České republiky činil 11 %. To dokazuje, že Jihomoravský kraj patří v rámci podílu ekologického zemědělství k těm podprůměrným.

Podíl materiálově využitých odpadů na celkové produkci odpadů

Celková roční produkce odpadu na jednoho obyvatele Jihomoravského kraje činila v roce 2015 přibližně 3,8 tuny, přičemž do této hodnoty je započítán nebezpečný, komunální a ostatní odpad. Dlouhodobě jsou zaznamenávány meziroční přírůstky tvorby odpadu. Důvodem je zejména zvyšování produkce stavebního a demoličního odpadu při budování dopravní infrastruktury. Pokud uvažujeme pouze komunální odpad, jeden obyvateľ ročně vyprodukuje 459 kilogramů. Množství komunálního odpadu se naopak každoročně snižuje. I přesto patří Jihomoravský kraj k největším producentům odpadu. Podíl materiálově využitých odpadů, tedy odpadů zrecyklovaných, činil v Jihomoravském kraji k roku 2015 necelých 96 %. ⁶⁴ Toto vysoké číslo je dáno působností celorepublikových zpracovatelů stavebních odpadů, k nimž jsou dováženy i odpady vyprodukované v jiných regionech.

⁶³ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. Zpráva o životním prostředí v Jihomoravském kraji. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2015. ISBN: 978-80-87770-12-2.

⁶⁴ Plán odpadového hospodářství Jihomoravského kraje 2016-2025. Jihomoravský kraj [online]. Brno, 2016. Dostupné také z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=279397&TypeID=2>

3.2.2 Indikátory udržitelného rozvoje cestovního ruchu

Některé indikátory udržitelného rozvoje cestovního ruchu již byly zmíněny v předchozích kapitolách. Jednalo se o ukazatele **průměrné délky pobytu, podílu pracovních míst v cestovním ruchu a přítomnosti destinačního managementu.**

Kapacita ubytovacích zařízení a jejich průměrná roční vytíženost

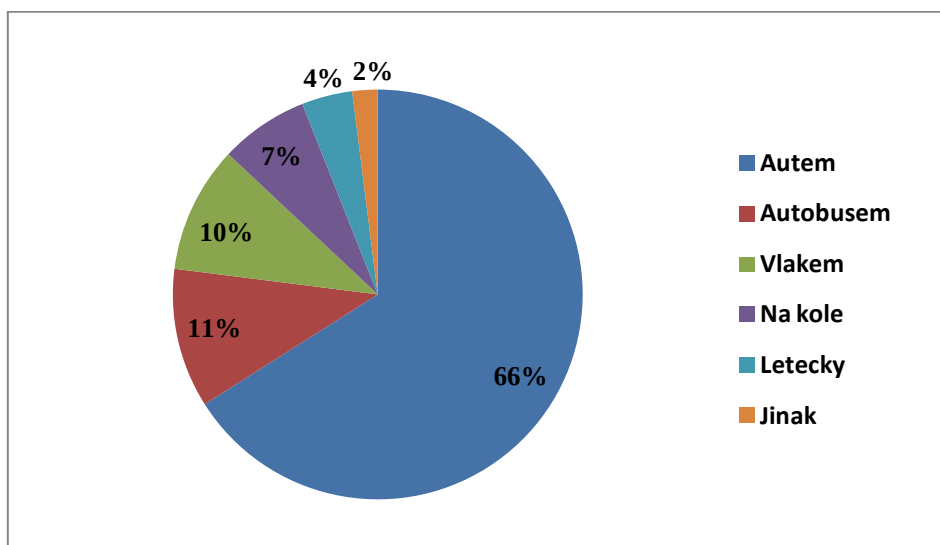
K důležitým ukazatelům patří také kapacita ubytovacích zařízení a jejich průměrná roční vytíženost. Celková kapacita ubytovacích zařízení v Jihomoravském kraji je 18 113 pokojů a 45 095 lůžek. V roce 2015 činilo čisté využití lůžek 26 %. Méně jsou lůžka využita jen ve čtyřech krajích, a to v Ústeckém, Pardubickém a Olomouckém kraji a v Kraji Vysočina. Oproti roku 2014 se využití lůžek zvýšilo o 0,8 %. Nejvíce využívány jsou 4* hotely, a to až z 30 %. Ostatní třídy hotelů a ostatní typy ubytování jsou využívány podprůměrně. Čisté využití pokojů dosáhlo hodnoty 31,5 %, což představuje meziroční pokles o -0,9 %.⁶⁵ Problémem zde může být sezónnost, tedy intenzivní využívání ubytovacích kapacit pouze ve vybraných měsících, především v létě.

Podíl návštěvníků přijíždějících alternativními dopravními prostředky

Dle údajů poskytnutých centrálou cestovního ruchu činí podíl návštěvníků přijíždějících jinými dopravními prostředky mimo automobil či letadlo celkem 30 %. Konkrétní podíly dopravních prostředků využitých k přepravě do Jihomoravského kraje ukazuje Graf 6. Největší podíl na dopravě do kraje mají samozřejmě automobily, naopak leteckou dopravou do kraje cestují pouze 4 % návštěvníků. Z ostatních forem dopravy je s 11 % nejvíce zastoupena doprava autobusová. Dále s 10 % doprava železniční a ze 7 % doprava na kole. Zbývá 2 % představují jiné formy dopravy.

⁶⁵ Čisté využití lůžek a využití pokojů v hotelech a podobných ubytovacích zařízení dle krajů ČR v roce 2015. *Ministerstvo pro místní rozvoj* [online]. 2016 [cit. 2017-11-21]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/getmedia/6a8d0200-326f-415d-9315-c9e642419155/2-04a-b-Vyuziti-luzek-a-pokoju-kraje-kateg-2015.pdf>

Graf 6: Způsob dopravy do regionu

Zdroj: Centrála cestovního ruchu – Jižní Morava⁶⁶

Další indikátory udržitelného rozvoje cestovního ruchu jako je **počet a struktura podniků a organizací nabízejících šetrné formy cestovního ruchu, podíl podniků vlastní environmentální certifikaci** či **míra spokojenosti místních obyvatel** není z dostupných statistických dat možné zhodnotit. Poslední dva zmíněné ukazatele lze alespoň z části přiblížit na základě výsledků dotazníkového šetření mezi podnikateli a rezidenty Jihomoravského kraje, viz. kapitola 4.

⁶⁶ Centrála cestovního ruchu – Jižní Morava, emailová komunikace, navrkalova@ccrjm.cz

4 Analýza povědomí a postojů k udržitelnému cestovnímu ruchu - dotazníkové šetření

Za účelem analýzy povědomí a postojů k udržitelnému cestovnímu ruchu v Jihomoravském kraji bylo provedeno dotazníkové šetření. Osloveny byly 4 skupiny respondentů – návštěvníci Jihomoravského kraje, jeho rezidenti, dále soukromý sektor, který představují místní podnikatelé a v neposlední řadě také veřejný sektor, který zastupuje Krajský úřad Jihomoravského kraje. Šetření proběhlo v měsíci listopadu roku 2018. Sběr dat byl zajištěn elektronickou formou a v některých případech také formou osobního dotazování. Plné znění dotazníků se nachází v přílohách této práce. Výsledky dotazníkového šetření jsou pro jednotlivé skupiny respondentů zpracovány a zhodnoceny v následujících podkapitolách.

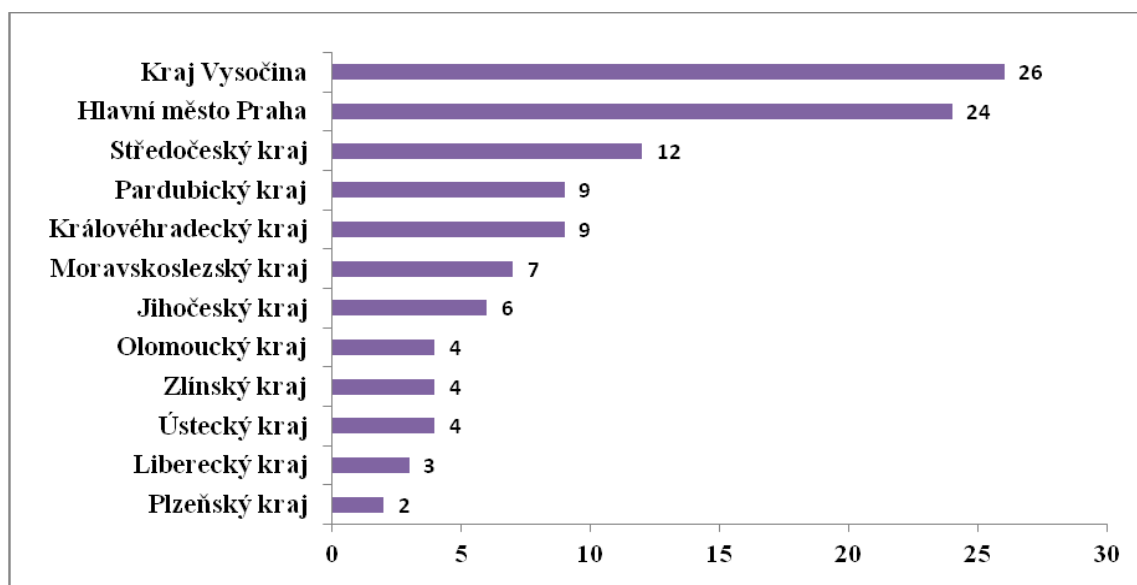
4.1 Návštěvníci

V případě návštěvníků Jihomoravského kraje byl dotazník adresován respondentům, kteří tento kraj minimálně jednou navštívili a nemají zde trvalé bydliště. Dotazníky byly distribuovány elektrickou formou a celkem se podařilo získat odpovědi 110 respondentů. Průzkum měl v tomto případě za cíl zjistit, jaké faktory jsou určující pro návštěvu daného regionu, zda návštěvníci znají pojem udržitelný cestovní ruch a jsou schopni tento termín vysvětlit, zda jsou ochotni zaplatit více za šetrné produkty a za vstup do památek, pokud tím přispějí na jejich rekonstrukci a zda by využili možnost třídit odpad při svém pobytu v destinaci. Jednotlivé okruhy jsou dále podrobně rozpracovány.

Do dotazníkového šetření se zapojilo 72 % žen a 28 % mužů, přičemž 69 % všech respondentů spadá do věkového rozmezí 20–40 let. Věková kategorie 41–55 let je zastoupena 16 %, mladší 20 let odpovídali v 9 % a nejmenší, pouze 6% zastoupení mají lidé starší 55 let. Co se týče dosaženého vzdělání respondentů, z 57 % se jednalo o vysokoškolsky vzdělané osoby, z 34 % o osoby se středoškolským vzděláním s maturitou, dále odpovídalo 5 % osob se základním vzděláním, 3 % s vyšším odborným vzděláním a zbylé 1 % představovaly osoby se středoškolským vzděláním bez maturity.

I přes snahu distribuovat dotazníky rovnoměrně do všech krajů pochází nejvíce odpovědi z Kraje Vysočina a z Hlavního města Prahy. Z těchto dvou krajů odpovídalo celkem 50 respondentů, což představuje 45 % všech získaných odpovědí. Mezi nejméně zastoupené kraje patří Plzeňský a Liberecký kraj. Podrobnější strukturu respondentů podle krajů, ze kterých pochází, ukazuje následující graf.

Graf 7: Struktura respondentů podle krajů

Zdroj: Vlastní zpracování

Faktory ovlivňující výběr dovolené

Při hodnocení činitelů, které mají nejvýznamnější vliv na výběr dovolenkové destinace, měli respondenti za úkol seřadit faktory uvedené v Tabulce 5 na stupnici 1 až 5 podle důležitosti, kterou jim připisují. Jako nejdůležitější faktor zvolilo nejvíce dotázaných přírodní a kulturní atraktivity dané destinace. Na druhé místo nejvíce respondentů umístilo poměr ceny a kvality nabízených služeb a na třetí dopravní dostupnost. Na posledních dvou místech se umístila kvalita životního prostředí a ekologická certifikace.

V Tabulce 5 je podrobně zachycen vliv daných faktorů na rozhodování návštěvníků o výběru lokality pro dovolenou. Jak lze vyčíst z tabulky, ekologickou certifikaci zařadilo na první místo pouze 5 % návštěvníků, naopak převážná většina z nich (69 %) ji považuje za nejméně důležitou. Kvalitu životního prostředí jako určující faktor zvolily pouze 4 % respondentů, nejčastěji jí je připisováno čtvrté místo (46 %).

Tabulka 5: Faktory ovlivňující výběr dovolené

Faktor	1. místo	2. místo	3. místo	4. místo	5. místo
Přírodní a kulturní atraktivita	58 %	21 %	10 %	6 %	5 %
Ekologická certifikace	5 %	4 %	5 %	16 %	69 %
Poměr cena / kvalita	29 %	38 %	21 %	10 %	2 %
Dopravní dostupnost	4 %	16 %	44 %	22 %	14 %
Kvalita životního prostředí	4 %	20 %	21 %	46 %	9 %

Zdroj: Vlastní zpracování

Znalost pojmu udržitelný cestovní ruch

Celkem 58 respondentů, tedy 53 % dotázaných, udalo, že pojem udržitelný cestovní ruch nezná. Zbýlých 47 % respondentů naopak uvedlo znalost tohoto termínu. Procento odpovědí se dle stupně vzdělání téměř neliší. Výjimkou jsou vysokoškolsky vzdělané osoby. V této skupině pojem udržitelný cestovní ruch zná více než polovina dotázaných, konkrétně 56 %.

Míra znalosti pojmu udržitelného cestovního ruchu se však liší s ohledem na věkovou strukturu respondentů. Neznalost pojmu převažuje především u osob mladších 20 let, kde termín udržitelný cestovní ruch nezná 90 % dotázaných. Nejvíce je termín znám ve věkové kategorii 20–40 let, a to z 54 %. Ve zbývajících dvou skupinách respondentů je znalost pojmu podobná, a to přibližně 60 % ku 40 % ve prospěch jeho neznalosti. Bližší pohled nabízí následující tabulka.

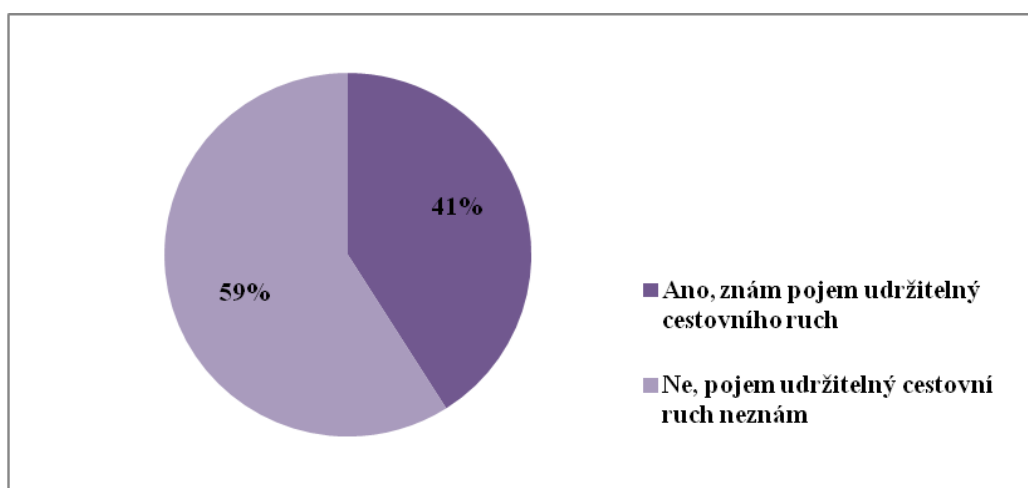
Tabulka 6: Znalost pojmu udržitelný cestovní ruch dle věkové struktury respondentů

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	méně než 20 let	20 – 40 let	41 – 55 let	více než 55let
Ano	47%	10%	54%	41%	43%
Ne	53%	90%	46%	59%	57%

Zdroj: Vlastní zpracování

Po respondentech, kteří uvedli, že pojem udržitelný cestovní ruch znají, bylo dále požadováno, aby tento termín svými vlastními slovy vysvětlili. Na základě této otevřené otázky se ukázalo, že ne všichni z nich tomuto pojmu opravdu rozumí. Vysvětlení sedmi dotazovaných osob lze považovat spíše za neznalost uvedeného termínu. Tito respondenti definovali udržitelný rozvoj jako takový, který „se vyplatí“, „má pozitivní dopad na prostředí“, „je v souladu s ekologií“, jako „ochranu přírody při cestování“ či „to, co lidi láká nyní, je bude lákat i za pár let“. Na základě těchto odpovědí lze tedy říci, že pojmu udržitelný cestovní ruch opravdu rozumí pouze 51 oslovených respondentů, což představuje 41 %.

Graf 8: Znalost pojmu udržitelný cestovní ruch

Zdroj: Vlastní zpracování

Ochota zaplatit více za služby a produkty šetrné k životnímu prostředí

Ačkoliv v rámci faktorů, které ovlivňují výběr dovolenkové destinace, zařadili respondenti ekologickou certifikaci na poslední místo, je 66 % z nich ochotno připlatit si za služby a produkty, které jsou šetrnější k životnímu prostředí. Zbylých 34 % tuto možnost odmítá. Nejméně ochotny zaplatit více za ekologické produkty jsou osoby mladší 20 let, kde 70 % volilo zápornou odpověď. Nejprívětivější je naopak věková skupina 20 – 40 let. V tomto případě je ochotno si připlatit 72 % dotázaných. Dále se zvyšujícím se věkem respondentů klesá ochota připlatit si za ekologické služby. U osob starších 55 let zvolilo kladnou odpověď 43 %. Z pohledu dosaženého vzdělání jsou šetrným službám a produktům nejvíce nakloněny osoby se středoškolským vzděláním s maturitou a především vysokoškolsky vzdělané osoby. Jak ukazuje následující Tabulka 7, pokud vezmeme v potaz pohlaví respondentů, šetrné produkty podporují více ženy oproti mužům.

Tabulka 7: Ochota zaplatit více za šetrné produkty dle pohlaví respondentů

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	muži	ženy
Ano	66%	52%	72%
Ne	34%	48%	28%

Zdroj: Vlastní zpracování

Ochota zaplatit vyšší vstupné za účelem obnovy kulturní památky

Z šetření vyplynulo, že 91 % respondentů je ochotno zaplatit vyšší částku za vstupné do určité kulturní památky pokud ví, že přispívají na její obnovu či rekonstrukci. Pouze 9 % návštěvníků tuto možnost neguje. Kladná odpověď byla v tomto případě vyhodnocena u respondentů ve všech věkových skupinách a také bez ohledu na dosažený stupeň vzdělání. Také odpovědi mužů a žen jsou procentuelně vyrovnané. Jak však dotazovaní uváděli, ochota uhradit vyšší vstupné a ochota přispět na renovaci památky závisí na konkrétní památce, daném projektu, jeho transparentnosti a také na informovanosti návštěvníků.

Využití možnosti třídit odpad v ubytovacím zařízení

O jedno procento méně by byli lidé ochotni třídit odpad během svého pobytu v ubytovacích zařízeních. Třídilo by tedy celkem 90 % dotázaných. Oproti předchozí otázce jsou k třídění odpadu méně ochotny osoby ve věku 20–40 let a 41–55 let. Rozdíly se objevují také z pohledu pohlaví – třídilo by 94 % žen a 80 % mužů.

4.2 Rezidenti

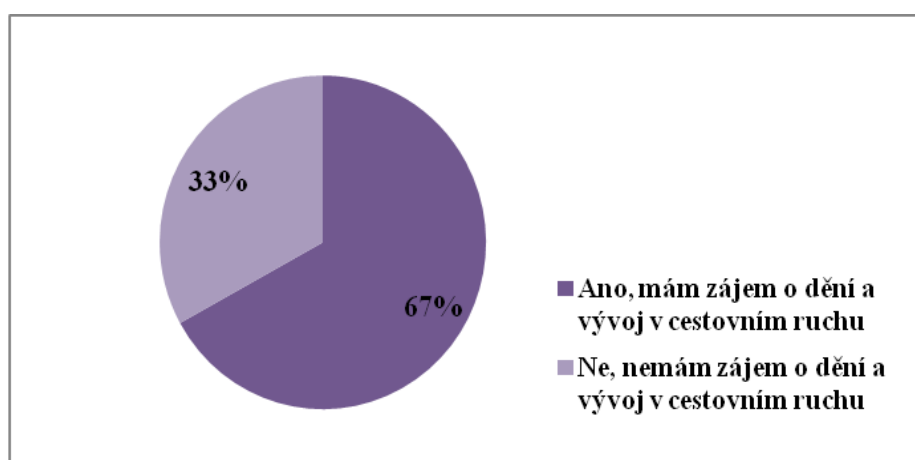
Druhou cílovou skupinou, na kterou se zaměřuje výzkum povědomí a postojů k udržitelnému cestovnímu ruchu v Jihomoravském kraji, jsou jeho rezidenti. I rezidentům byly dotazníky distribuovány elektronickou cestou a celkem se od nich podařilo získat 120 odpovědí. Dotazník měl za úkol odhalit, zda se rezidenti zajímají o vývoj cestovního ruchu v kraji, jaký mají postoj k účastníkům cestovního ruchu, jak vnímají předpoklady Jihomoravského kraje pro rozvoj cestovního ruchu, jak hodnotí jeho vliv na rozvoj kraje, ale také podporu turismu a zda by preferovali zaměstnání u společnosti s ekologickými hodnotami.

V tomto případě se do výzkumu zapojilo 63 % žen a 37 % mužů. Celých 74 % všech respondentů spadá do věkového rozmezí 20–40 let. Mladší 20 let jsou zastoupeni 13 %, věková kategorie 41–55 let odpovídala v 8 % případů a nejméně zastoupenou skupinou jsou lidé starší 55 let, pouhých 5 %. S ohledem na dosažené vzdělání dotazovaných mají největší zastoupení v průzkumu osoby se středoškolským vzděláním s maturitou a to 56 %. Následují vysokoškoláci s 30 % a lidé se středoškolským vzděláním bez maturity 7 %. Dále odpovídala 4 % osob se základním vzděláním a 3 % s vyšším odborným vzděláním.

Zájem o vývoj a dění v oblasti cestovního ruchu v rámci kraje

Z celkového počtu 120 respondentů má 81 z nich, tedy 68 %, zájem o vývoj a dění v oblasti cestovního ruchu. O vývoj na poli cestovního ruchu projevíly zájem tři čtvrtiny respondentů ve věku 20–55 let. Lidé mladší 20 let se o tuto problematiku zajímají ze 44 % a osoby starší 55 let z poloviny. Nejvíce jsou zainteresovány vysokoškolsky vzdělané osoby (80 %), nejméně lidé se základním vzděláním (40 %).

Graf 9: Zájem i vývoj a dění v oblasti cestovního ruchu

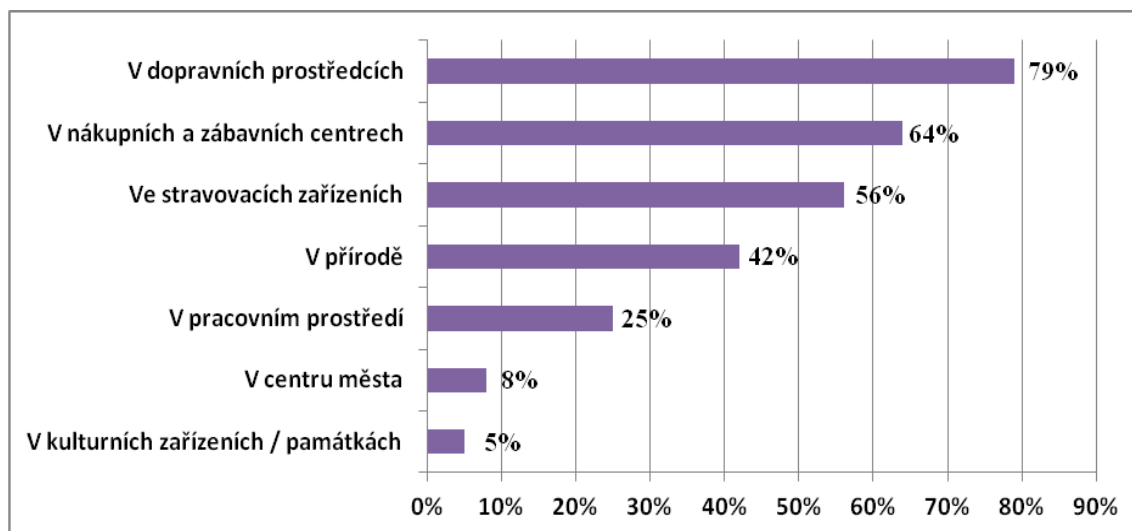
Zdroj: Vlastní zpracování

Setkávání se s účastníky cestovního ruchu

S účastníky cestovního ruchu se v běžném životě setkávají více než čtyři pětiny respondentů, a to konkrétně 81 %. Jak ukazuje Graf 10, nejčastěji se rezidenti Jihomoravského kraje s návštěvníky setkávají v dopravních prostředcích, dále v nákupních

centrech, stravovacích zařízeních a v přírodě, v menší míře v pracovním prostředí. Respondenti také sami uváděli, že se s turisty setkávají také v centrech měst či v kulturních zařízeních a v blízkosti památek.

Graf 10: Místa setkávání rezidentů s návštěvníky

Zdroj: Vlastní zpracování

Postoj rezidentů k návštěvníkům je poměrně kladný. Celých 55 % dotázaných vnímá přítomnost návštěvníků pozitivně, 38 % neutrálně a pouze 7 % respondentů je přítomnost účastníků cestovního ruchu na obtíž. Nejpozitivněji vnímají návštěvníky respondenti ve věku 20–40 let a 41–55 let, a to přibližně z 60 %. Naopak negativně jsou vnímáni osobami staršími 55 let, kterým je přítomnost účastníků cestovního ruchu z 55 % na obtíž, dalších 33 % je vnímá neutrálně a pouze 17 % návštěvníky vnímá pozitivně. Postavení k návštěvníkům se dle stupně dosaženého vzdělání ani pohlaví respondentů příliš neliší.

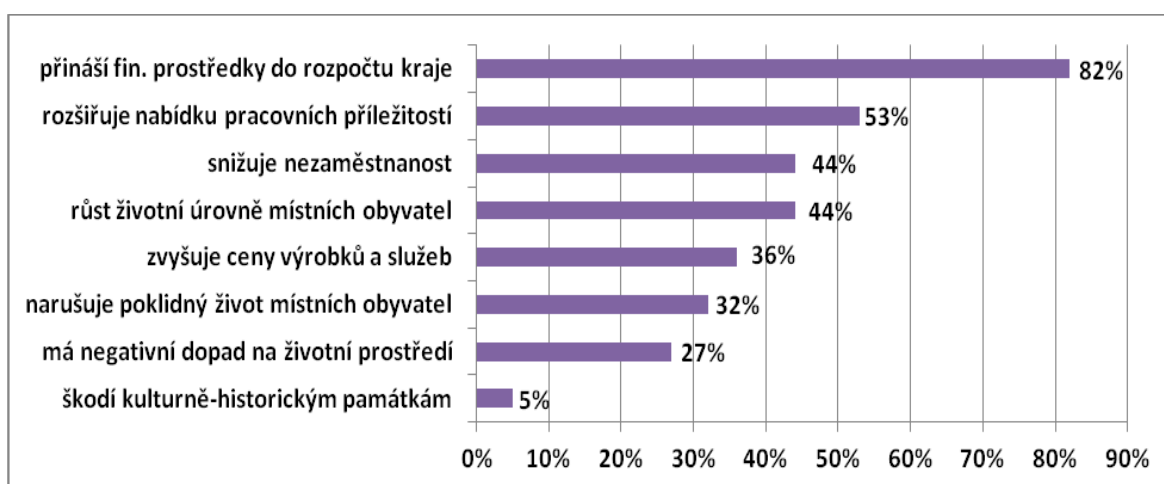
Předpoklady pro rozvoj turismu v Jihomoravském kraji

Na otázku, zda má Jihomoravský kraj dobré předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu dobré předpoklady, odpovědělo 66 % respondentů kladně, 10 % si není jisto a zbylých 24 % považuje předpoklady za nedostatečné. Nejvíce spokojeni jsou se zmíněnými předpoklady lidé ve věku 20–40 let, nejvíce nejisti jsou si lidé mladší 20 let a nejvíce nespokojeni jsou lidé starší 55 let. Těmto rezidentům v Jihomoravském kraji chybí například lepší informovanost o atraktivitách, jasná koncepce a lepší propagace, zajímavé přírodní prvky, ale také kvalitní infrastruktura pro cestovní ruch nebo větší státní podpora cestovního ruchu v pohraničí.

Vliv cestovního ruchu na vývoj Jihomoravského kraje

Úkolem rezidentů bylo zvolit maximálně čtyři tvrzení uvedená v Grafu 11, která nejvíce vystihují regionální dopady cestovního ruchu. Výzkum ukázal, že respondenti spojují rozvoj cestovního ruchu převážně s pozitivními dopady na vývoj Jihomoravského kraje. Za nejvýznamnější dopad turismu považují rezidenti příliv finančních prostředků do rozpočtu kraje. Tento faktor zvolilo 82 % dotázaných. Mezi další podstatné důsledky patří dle respondentů rozšíření nabídky pracovních příležitostí, snižování nezaměstnanosti a růst životní úrovně místních obyvatel. Nepříznivé dopady jsou v rámci celkového hodnocení zařazeny až na poslední místa. Například negativní vliv cestovního ruchu na životní prostředí zohlednilo 27 % rezidentů a na kulturně-historické předpoklady pouze 5 % z nich.

Graf 11: Vliv cestovního ruchu na vývoj Jihomoravského kraje

Zdroj: Vlastní zpracování

Podpora a rozvoj cestovního ruchu v budoucnu

Většina dotázaných rezidentů, konkrétně 71 %, by uvítala podporu a rozvoj cestovního ruchu i do budoucna. Příznivci podpory a rozvoje jsou především věkové skupiny 20–40 let a 41–55 let. Rozdíly s ohledem na věk a dosažené vzdělání jsou minimální. Na otevřenou otázku, jak by měl být cestovní ruch konkrétně podpořen, respondenti odpovídali různě. Část respondentů uvedla, že ani neregistrují podporu ze strany kraje. K nejčastěji zmiňovaným konkrétním podnětům pak patří:

- lepší propagace se zaměřením na sociální sítě a webové aplikace,
- údržba a rekonstrukce pamětihodností, ale také jejich zpřístupnění,
- nutnost finanční podpory, a to ze strany kraje, státu u fondů Evropské unie,
- podpora kulturních akcí, jejich zkvalitnění a přizpůsobení zahraničním turistům,
- zlepšení dopravní infrastruktury, a to zejména renovací hlavního nádraží v Brně, větším využíváním letiště v Tuřanech a lepší přístupností turistických atraktivit.

K dalším návrhům na zlepšení patří například oprava budov v historických centrech měst, poskytování dvojjazyčných informací (cedule, ukazatele) a budování user friendly prostředí pro zahraniční návštěvníky, zajištění čistoty v dopravních prostředcích a odpočinkových zónách (parky), zabezpečení čistých veřejných toalet v dostatečném množství a s řádným označením, více obchodů s autentickými a tradičními suvenýry, podpora zkvalitňování služeb v restauracích či kvalitnější vzdělávání žáků škol o kultuře a dědictví kraje.

Preference zaměstnání u společnosti s ekologickými hodnotami

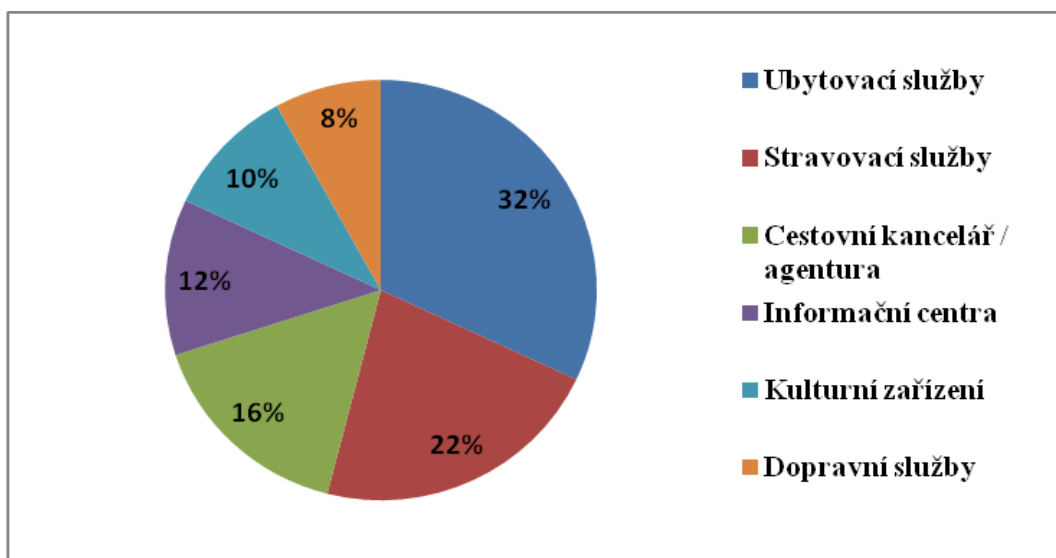
Necelých 70 % dotázaných by preferovalo zaměstnání u společnosti, která uplatňuje ekologické hodnoty. Dalších 24 % tázaných procent se vyjádřilo neutrálně a pouze 6 % negativně. Ekologii jsou v tomto případě nejvíce nakloněny osoby mladší 20 let, to ze 75 %. S 50 % neutrálních odpovědí jsou nejvíce lhostejní lidé starší 55 let. Zároveň ekologické hodnot upřednostňují více ženy.

4.3 Podnikatelé

Další cílovou skupinou dotazníkového šetření je soukromý sektor, tedy podniky v oblasti cestovního ruchu v Jihomoravském kraji. Elektronickou formou bylo osloveno 120 subjektů. Konkrétní subjekty a jejich e-mailové kontakty uvádí příloha. Návratnost elektronických dotazníků však byla velmi malá – pouze 21 dotazníků. Z tohoto důvodu bylo provedeno také osobní dotazování, a to v 29 podnicích ve městech Brno, Znojmo a Břeclav. Celkem tedy bylo z řad podnikatelských subjektů získáno 50 respondentů.

Mezi podnikateli v oblasti cestovního ruchu se do dotazníkového šetření nejvíce zapojili zástupci ubytovacích služeb, od nichž pochází 32 % odpovědí. V rámci výzkumu jsou však zastoupeny i ostatní typy podniků cestovního ruchu a šetření tak lze považovat za vypovídající. Konkrétní pohled na strukturu respondentů mezi podniky poskytuje Graf 12.

Graf 12: Struktura respondentů mezi podniky

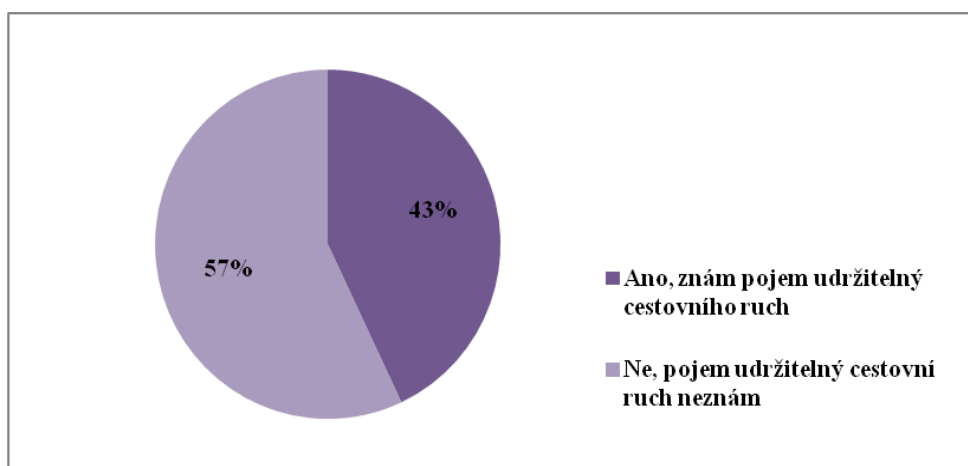
Zdroj: Vlastní zpracování

Co se týče velikosti podniků, které se do šetření zapojily, ze 43 % se jedná o firmy s 5 až 20 zaměstnanci. Hojně jsou zastoupeny také organizace s méně než 5 zaměstnanci (38 %). Menší podíl mají se 14 % podniky s 51 a více pracovníky a nejméně odpovídaly podniky s 21 až 50 zaměstnanci (5 %).

Znalost pojmu udržitelný cestovní ruch

Při zjišťování znalosti pojmu udržitelný cestovní ruch se ukázalo, že tento termín zná 43 % dotazovaných. Nejobeznámenější jsou s tímto termínem podniky s 51 a více zaměstnanci a nejméně znám je firmám s méně než 5 pracovníky. Zároveň výzkum ukázal, že existuje jistá korelace mezi povědomím o pojmu udržitelný cestovní ruch a členstvím v profesních sdruženích. Členové sdružení jsou v tomto směru více informováni.

Graf 13: Znalost pojmu udržitelný cestovní ruch

Zdroj: Vlastní zpracování

I v tomto případě bylo po respondentech, kteří uvedli, že pojem udržitelný cestovní ruch znají, požadováno, aby tento termín vysvětlili svými vlastními slovy. Z uvedených definic lze říci, že všichni tito respondenti termínu rozumí. Mimo zmínění tří pilířů udržitelnosti ho definují například jako takový cestovní ruch, který „nepřekračuje kapacity území a je šetrný k přírodě i místním obyvatelům“, který „pomáhá rozvoji území a dbá na šetrné využívání životního prostředí a zároveň je atraktivní pro turisty“ nebo který „uspokojuje potřeby současných generací bez toho, aby bylo ohroženo uspokojování potřeb budoucích generací“.

Členství v profesních sdruženích

Necelé čtyři desetiny (38 %) dotázaných podniků jsou členem nějakého profesního sdružení. Členy profesních sdružení jsou spíše větší podniky, u největších organizací až 66 %. V rámci otevřené otázky měli respondenti možnost uvést sdružení, jichž jsou členem. K nejčastěji zmiňovaným patří Asociace cestovních kanceláří České republiky, Asociace českých cestovních kanceláří a agentů, Asociace hotelů a restaurací České republiky, Asociace turistických informačních center či Sdružení automobilových dopravců Česmad Bohemia.

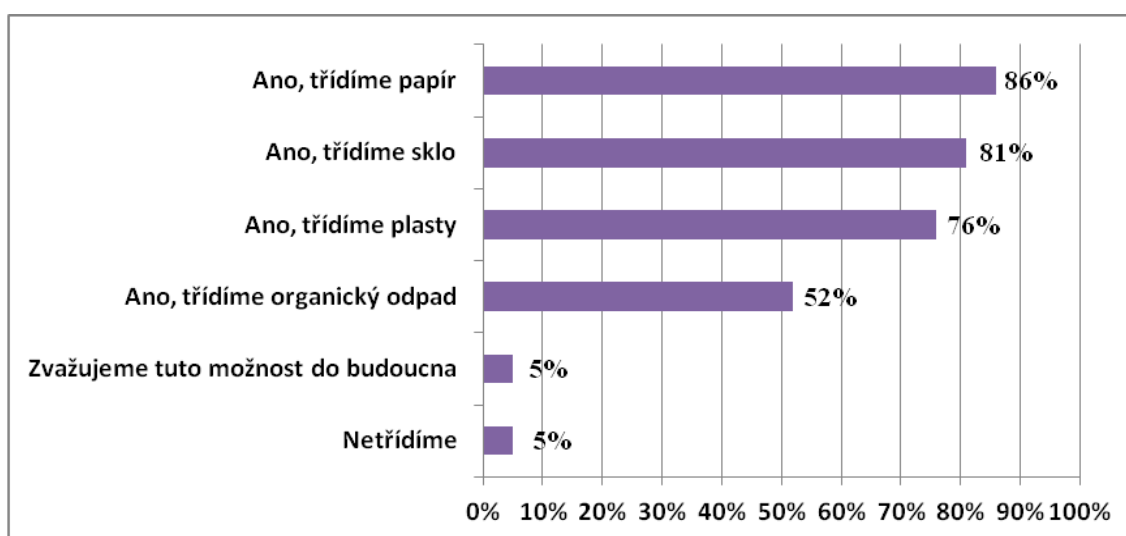
Certifikace v oblasti ekologie

Dle výzkumu není ekologická certifikace podniků v Jihomoravském kraji příliš rozšířená. Většina oslovených podniků tuto certifikaci nemá, nebo tomuto pojmu ani nerozumí. Pouze 5 % respondentů uvedlo, že v rámci podniku nějaký ekologický certifikát vlastní. Mezi zmíněné certifikáty patří Enviromentální vyúčtování, Cyklisté vítáni, certifikace ISO nebo Spolehlivá firma. Stejně jako v případě členství v profesních sdruženích, i v oblasti certifikací jsou aktivnější větší podniky.

Třídění odpadu a využívání obnovitelných zdrojů energie

Na rozdíl od nevelké aktivity v oblasti výše zmíněné certifikace se tříděním odpadu se zabývá 90 % oslovených podniků, přičemž dalších 5 % zvažuje možnost třídění do budoucna. Žádný odpad netřídí pouze několik málo podniků s méně než 5 zaměstnanci. Jak ukazuje následující graf, nejvíce je tříděn papír, který je následován sklem, plasty a organickým odpadem.

Graf 14: Třídění odpadů

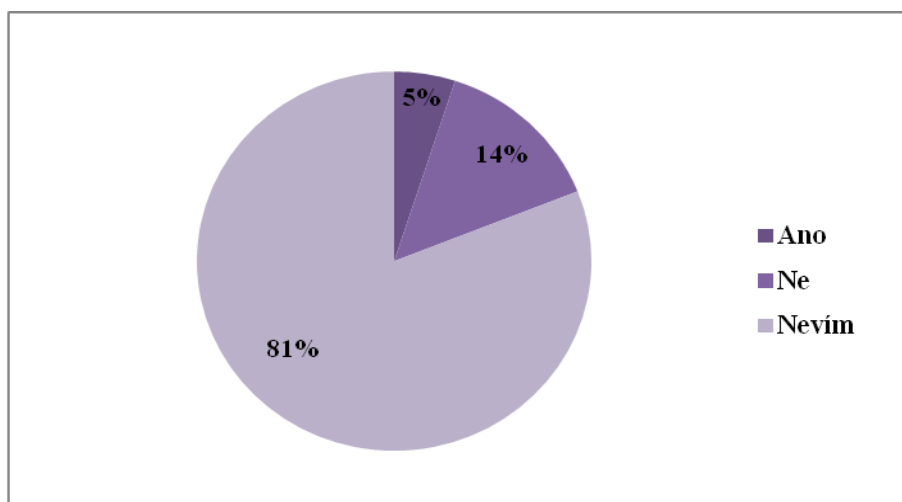
Zdroj: Vlastní zpracování

Obnovitelné zdroje energie využívá pouze 8 % dotázaných podniků. Více než tři čtvrtiny z nich je nevyužívají a 14 % tuto možnost zvažuje do budoucna. Lze očekávat, že obnovitelné zdroje budou využívat velké firmy. Průzkum však ukázal, že tyto zdroje jimi v rámci Jihomoravského kraje nejsou používány vůbec. Jsou naopak využívány spíše menšími organizacemi, tj. podniky s 5 až 20 zaměstnanci. Obnovitelné zdroje využívá 22 % z nich.

Podpora a rozvoj cestovního ruchu

Graf níže ukazuje, že pouze 5 % respondentů si myslí, že podpora udržitelného rozvoje cestovního ruchu je ze strany kraje dostatečná. Naopak 14 % z nich s tímto tvrzením nesouhlasí a 81 % nemá vyhraněný názor. Respondenti, kteří uvedli, že podpora ze strany kraje je nedostatečná, byli dále dotázáni, jak by dle jejich názoru mohla být do budoucna vylepšena. Na tuto otázku respondenti zpravidla nebyli schopni odpovědět nebo uváděli, že nemají pocit podpory od Jihomoravského kraje. Z konkrétních příkladů uvedli nedostatečnou propagaci méně atraktivních oblastí, potřebu vyšších dotací či nutnost podpory v oblasti vzdělávání.

Graf 15: Hodnocení dostatečnosti podpory ze strany kraje

Zdroj: Vlastní zpracování

4.4 Kraj

V rámci Jihomoravského kraje byli prostřednictvím e-mailové komunikace osloveni pracovníci Odboru regionálního rozvoje, konkrétněji Oddělení cestovního ruchu. Na osm otázek z oblasti udržitelného cestovního ruchu odpověděla paní Jaroslava Hrušková, referentka oddělení cestovního ruchu.

1. Jak rozumíte pojmu "udržitelný rozvoj cestovního ruchu"?

„Jedná se o rozvoj cestovního ruchu, který maximalizuje ekonomickou prosperitu za podmínek eliminace negativních vlivů na životní prostředí a obyvatelstvo.“

2. Jaká jsou největší lákadla pro návštěvníky Jihomoravského kraje v oblasti udržitelného cestovního ruchu?

„Nejnavštěvovanějšími místy jsou Lednicko-Valtický areál, Moravský kras, Brno a pochopitelně i řada dalších. Na návštěvnosti těchto se výrazně podílí zahraniční turisté. Vedle toho existuje celá spousta akcí a lokalit, které jsou vyhledávány zejména rezidenty, jsou místy turistickými i výletními. Velkými lákadly jsou cyklotrasy, turistické trasy i vinařská turistika.“

3. Která z opatření v rámci Programu rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje 2014 - 2020 je podle Vás nejdůležitější a proč?

„S ohledem na komplexnost problematiky nelze vyčlenit některé z opatření za nejdůležitější.“

4. Informujete podnikatele a rezidenty o udržitelném rozvoji v oblasti cestovního ruchu? Popřípadě jakým způsobem?

„Ano, všemi komunikačními kanály ve vztahu k laické i odborné veřejnosti.“

5. Podporujete podniky, které se usilují o ekologickou certifikaci, nebo podniky nebo činí jiná ekologická opatření? Pokud ano, jakou formou podpora probíhá?

„Jedná se spíše o nepřímou podporu – například dotační program v oblasti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Dále dotační programy v oblasti zemědělství a venkova či podpora propagace regionálních produktů. Dotační titul úzce zaměřený na podporu ekologické certifikace Jihomoravský kraj vyhlášen nemá. Toto se řeší žádostmi o individuální dotaci.“

6. Spolupracujete s jednotlivými obcemi a podnikateli při rozvoji cestovního ruchu v kraji? Pokud ano, jak tato spolupráce probíhá. Prosím uveďte příklad.

„Ano. Je to například snaha o vytvoření funkční struktury cestovního ruchu v Jihomoravském kraji formou dotačního programu na vznik destinačních organizací v jednotlivých turistických oblastech - zapojení jak veřejného, tak i soukromého sektoru. Dále podpora provozu turistických informačních center, jejichž zřizovateli a provozovateli jsou nejčastěji obce.“

7. Plánujete v budoucnu realizovat projekty v oblasti udržitelného rozvoje cestovního ruchu? Pokud ano, o jaké projekty se jedná?

„Jihomoravský kraj plánuje, realizuje a podporuje projekty na rozvoj cestovního ruchu, které nemají negativní vliv na životní prostředí, vytváří podmínky a podporuje rozvoj regionálních specifíků a dává tak prostor soukromému sektoru k aktivitám vedoucím k rozvoji udržitelného cestovního ruchu. Kraj tak podporuje vytvoření vhodných podmínek pro udržitelný cestovní ruch.“

8. Monitorujete indikátory v oblasti udržitelného cestovního ruchu?

„V současné době oddělení cestovního ruchu tyto indikátory nemonitoruje. Rádi bychom připravili monitoring v rámci dotačního programu pro vznik a podporu destinačních organizací v turistických oblastech Jihomoravského kraje. Oddělení cestovního ruchu využívá statistických dat Českého statistického úřadu a statistických dat z průzkumů agentury CzechTourism.“

4.5 Shrnutí dotazníkového šetření

Z dotazníkového šetření mezi návštěvníky vyplynulo, že povědomí o udržitelném cestovním ruchu je pouze podprůměrné, a že existuje závislost mezi znalostí tohoto pojmu a věkovou strukturou návštěvníků. Za nejproblematictější lze považovat fakt, že tento pojem neznají mladí lidé. Dále bylo zjištěno, že při rozhodování o dovolené jsou pro návštěvníky nejméně rozhodující právě environmentální faktory. Řídí se jimi velmi malé procento účastníků cestovního ruchu. Hlavní roli při výběru stále hraje atraktivita destinace a cena. Ukázalo se však, že ačkoliv udržitelnost není podstatným faktorem pro volbu destinace pro dovolenou, jsou více než dvě třetiny návštěvníků ochotny si připlatit za služby šetrné k životnímu prostředí, a téměř všichni jsou ochotni přispět na obnovu či rekonstrukci kulturních památek. Stejně tak jsou návštěvníci nakloněni třídění odpadu během svého pobytu v ubytovacích zařízeních. Všem environmentálním aktivitám jsou více nakloněny ženy.

Výzkum mezi rezidenty ukázal, že více než dvě třetiny obyvatel Jihomoravského kraje jsou zainteresovány v oblasti dění cestovního ruchu. Pozitivem je fakt, že se rezidenti vyznačují převážně kladným vztahem k účastníkům cestovního ruchu a rovněž předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu považují za dobré. Nejméně spokojeni jsou se současnou situací lidé starší 55 let. Za negativum lze naopak považovat fakt, že rezidenti neuvažují vliv negativních dopadů cestovního ruchu na životní prostředí a kulturně-historické dědictví kraje, respektive tyto dopady nepovažují za prioritní. Těmto jevům nadřazují ekonomické faktory jako je příliv finančních prostředků, snižování nezaměstnanosti a růst životní úrovně. Problém však rezidenti vidí v nedostatečné podpoře ze strany Jihomoravského kraje. Vylepšili by především propagaci, dopravní infrastrukturu, finanční podporu, kulturní akce a rekonstrukci pamětihodností.

Podnikatelé v odvětví cestovního ruchu v Jihomoravském kraji jsou s pojmem udržitelný cestovní ruch obeznámeni méně nežli jeho návštěvníci. Jako pozitivní faktor se zde ukázalo členství v profesních sdruženích. Členové těchto organizací jsou o udržitelnosti více informováni. Zapojení do profesních sdružení je však rovněž podprůměrné. Z výzkumu mezi podnikateli v tomto případě také vyplynula nepříliš velká popularita ekologických certifikací a využívání obnovitelných zdrojů energie. Do těchto eko-aktivit jsou zapojeny spíše velké podniky. Opačně je tomu v případě třídění odpadu, kde je do recyklace zapojeno devět podniků z deseti. Stejně jako rezidenti Jihomoravského kraje, i místní podnikatelé považují podporu rozvoje udržitelného cestovního ruchu ze strany kraje za nedostatečnou. Postrádají aktivity v oblasti propagace a vzdělávání a také finanční podporu považují za nedostatečnou. Je však nutné zmínit, že většina podniků nebyla schopna úroveň podpory zhodnotit, což značí nedostatečnou informovanost podnikatelů o této problematice.

Co se týče dotazníkového šetření v rámci Jihomoravského kraje, odpovědi byly spíše strohé, neúplné a ne vždy adekvátní k dané otázce. S pojmem udržitelný cestovní ruch je však kraj dobře seznámen. Za největší atraktivitu Jihomoravského kraje v oblasti udržitelného cestovního ruchu označila zástupkyně kraje Lednicko-Valtický areál, Moravský kras, město Brno a dále cykloturistiku a vinařskou turistiku. V případě otázky informovanosti podnikatelů a obyvatel kraje v oblasti udržitelného rozvoje nebyl kraj schopen říci, jakým konkrétním způsobem informuje a vzdělává veřejnost.

Tyto informace nejsou dohledatelné ani na webových stránkách kraje. Vzhledem k výše zmíněným postojům rezidentů a podnikatelů lze informovanost označit za nedostatečnou. Stejně neuspokojivá je podpora ekologické certifikace, na jejíž podporu není vypsán žádný dotační program. Tlak na spolupráci s obcemi a podnikateli vyvíjí kraj aktuálně především za účelem vytvoření destinačních organizací v turistických oblastech. Za pomoci dotazníku bylo také potvrzeno, že Jihomoravský kraj nemonitoruje žádné indikátory udržitelného rozvoje cestovního ruchu.

5 SWOT analýza

Vhodným nástrojem pro přehledné shrnutí silných a slabých stránek udržitelného rozvoje cestovního ruchu a potenciálních příležitostí a ohrožení do budoucna je SWOT analýza. Následující analýza vychází z již zjištěných poznatků této práce, tedy z rozboru statistických dat, zmíněných indikátorů udržitelného rozvoje a indikátorů udržitelného cestovního ruchu a z výsledků provedeného dotazníkového šetření. Mimo to jsou zohledněny také nastudované poznatky z Programu rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na období 2014–2020.

5.1 Silné stránky

- Výhodná poloha Jihomoravského kraje
- Velké množství přírodních atraktivit a chráněných území
- Bohatý kulturně-historický potenciál kraje a podpora místních tradic
- Dobrá dopravní dostupnost i v rámci střední Evropy
- Zvyšující se návštěvnost, druhé místo v mezikrajském srovnání v počtu příjezdů
- Hustá síť cyklistických a turistických tras a naučných stezek
- Zvyšující se kvalita vinařských služeb
- Rozvoj regionální gastronomie
- Poměrně dobrá kvalita životního prostředí, málo emisí
- Zájem rezidentů o vývoj a dění v cestovním ruchu v kraji
- Pozitivní přístup rezidentů k návštěvníkům
- Velká míra třídění odpadů v rámci podniků i v rámci kraje jako takového

5.2 Slabé stránky

- Absence přírodního potenciálu pro zimní a vodáckou turistiku
- Koncentrace ubytovacích zařízení pouze do velkých turistických středisek
- Nízká průměrná roční vytíženost ubytovacích kapacit
- Krátká průměrná délka pobytu návštěvníků
- Výrazná sezónnost
- Neexistence destinačních managementů v turistických oblastech mimo Slovákka

- Neexistence koncepce přímo pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu
- Absence marketingové strategie
- Překrývání marketingových aktivit Kraje a centrály cestovního ruchu
- Nevyhovující stav některých součástí dopravní infrastruktury (hlavní nádraží Brno)
- Špatný stav značení turistických tras a cyklotras
- Velký podíl návštěvníků přijíždějících automobilem
- Velká produkce odpadu (ale vysoké procento recyklace) a vysoká spotřeba vody
- Malý podíl ekologického zemědělství na zemědělské půdě kraje
- Nedostatečná propagace šetrných forem cestovního ruchu (agroturistika)
- Malé povědomí o udržitelném cestovním ruchu mezi podnikateli a návštěvníky
- Nadřazování ekonomických faktorů nad faktory enviromentální
- Nedostatečná podpora udržitelného cestovního ruchu ze strany kraje
- Nedostatečná informovanost rezidentů a podnikatelů ze strany kraje
- Nezájem podnikatelů o ekologickou certifikaci a neexistující stimulační od Kraje
- Žádný monitoring indikátorů udržitelného cestovního ruchu

5.3 Příležitosti

- Větší propagace šetrných forem cestovního ruchu (agroturistika)
- Rozvoj potenciálu pro venkovský cestovní ruch
- Zvyšování kvality ubytovacích zařízení a jejich certifikace
- Propagace šetrnějších forem dopravy (vlak, autobus)
- Obnova turistického značení
- Podpora ekologické certifikace ze strany kraje
- Existence prostoru pro zkvalitňování a rozvíjení služeb vinařské turistiky
- Přilákání více návštěvníků ze zahraničí a zvýšení příjmů z cestovního ruchu
- Informování a vzdělávání všech účastníků cestovního ruchu o jeho udržitelnosti
- Ochota návštěvníků připlatit si za služby šetrné k životnímu prostředí
- Ochota návštěvníků přispět na rekonstrukci kulturních památek
- Ochota hostů třídit odpad během pobytu v ubytovacích zařízeních
- Členství podniků v profesních sdruženích
- Rozproštění návštěvnosti, propagace méně známých atraktivit
- Ucelený a kvalitní destinační management

5.4 Ohrožení

- Zhoršení kvality životního prostředí
- Přetěžování turisticky nejatraktivnějších cílů
- Nedostatečná obnova a rekonstrukce kulturně-historických objektů
- Další pokles průměrné doby pobytu v ubytovacích zařízeních
- Přetrvávající nedostatečná informovanost a vzdělanost rezidentů a podnikatelů
- Nedobudování destinačního managementu v turistických oblastech
- Nevyužití potenciálu pro rozvoj šetrných forem cestovního ruchu
- Přetrvávající křížení cyklotras s motorovou dopravou
- Snížení počtu zahraničních turistů

6 Doporučení do budoucna

Za hlavní nedostatky Jihomoravského kraje lze považovat absenci koncepce udržitelného cestovního ruchu a monitoringu indikátorů udržitelnosti, nedostatečnou informovanost rezidentů a podnikatelů ze strany kraje, absenci systému podpory soukromého sektoru v oblasti ekologických aktivit, neudržitelné rozložení návštěvnosti v regionu, opomíjenou propagaci určitých forem šetrného cestovního ruchu a také problematiku kvality ubytovacích zařízení.

Kraj má pro své území vypracován program rozvoje cestovního ruchu, který se však příliš nezabývá udržitelností. Pro její zajištění je nutné **vypracovat koncepci pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu**, nebo tuto problematiku alespoň dostatečně zahrnout do programu rozvoje cestovního ruchu pro následující období. V rámci tohoto dokumentu by měly být rovněž definovány směrodatné **indikátory udržitelného rozvoje území a indikátory udržitelného rozvoje cestovního ruchu**, které by Kraj sledoval na roční či měsíční bázi a které by umožnily vyhodnotit aktuální situaci v oblasti udržitelnosti cestovního ruchu, a na základě tohoto vyhodnocení následně přijmout případná potřebná opatření.

Problémem je rovněž nedostatečná informovanost rezidentů a podnikatelů ze strany kraje. Jak ukázalo dotazníkové šetření, rezidenti ani podnikatelé nejsou dostatečně obeznámeni s pojmem udržitelný cestovní ruch a s jeho aspekty. Prioritou, kterou rezidenti vidí v rozvoji cestovního ruchu, jsou pozitivní ekonomické faktory a neuvažují nebo nepřikládají důraz negativním environmentálním dopadům, které jsou s tímto rozvojem rovněž spojeny. Proto je nezbytné jednak **zvyšovat povědomí široké veřejnosti o udržitelném cestovním ruchu**, ale také vyložit a objasnit veškeré dopady, které s sebou rozvoj cestovního ruchu přináší, a to především z environmentálního hlediska. Gramotnost podnikatelů a veřejnosti v oblasti udržitelnosti může Kraj zvyšovat formou vzdělávacích aktivit, tedy přednášek, seminářů, exkurzí či workshopů, ale také pouhým využíváním webových stránek či sociálních sítí, například formou osvětových soutěží či her.

Kraj by měl rovněž **podporovat soukromý sektor v ekologických aktivitách** jako je ekologická certifikace a využívání obnovitelných zdrojů energie. Tyto aktivity by bylo vhodné podpořit především vyčleněním finančních prostředků, tedy vytvořením dotačních programů. Je ale také nezbytné informovat podnikatele, že možnosti certifikace vůbec existují, protože jak se ukázalo v rámci dotazníkového šetření, několik oslovených podniků pojem ekologická certifikace ani nezná. Certifikované podniky by pak měly být ze strany Kraje propagovány, ať už formou databáze na webových stránkách, formou elektronických a tištěných brožur či formou slev.

Do budoucna by se měl Jihomoravský kraj zaměřit na **rozložení návštěvnosti v regionu**, aby bylo ulehčeno nejvíce navštěvovaným turistickým cílům a nedocházelo k nadužívání území. Samotná zástupkyně Kraje prioritně označila za největší lákadla v oblasti udržitelného cestovního ruchu nejvíce vyhledávaná místa celého regionu. Takovýto přístup však není dlouhodobě udržitelný. Kraj by měl naopak propagovat méně navštěvované lokality a objekty a také šetrné formy cestovního ruchu. Vyjma propagace je cestou k rozproštění návštěvnosti zavedení vyšších poplatků za vstup do objektu a případně i uzavírání zatěžovaných lokalit na určitý den v týdnu nebo v měsíci. Variantou, jak motivovat účastníky ke změně návštěvního chování může být také vytvoření takzvané karty návštěvníka. Svému držiteli by tato karta přinášela výhody v podobě slev na vstupné do méně navštěvovaných objektů, výhod v certifikovaných ubytovacích a stravovacích zařízeních či při realizaci šetrných forem cestovního ruchu. Tento systém lze uplatňovat pro celý turistický region Jižní Morava nebo pro jednotlivé turistické oblasti zvlášť.

Je rovněž nezbytné **sjednotit marketingové aktivity** Kraje a Centrály cestovního ruchu Jižní Morava, ale i ostatních subjektů cestovního ruchu. Propagační činnost vyvíjí velké množství subjektů, které si tak vnitřně konkurují a jsou plýtvány finanční prostředky. Koncentrace marketingových aktivit umožní efektivní propagaci s nižšími náklady. Pro tyto účely je nutné vypracovat marketingovou koncepci cestovního ruchu, která by zohlednila i propagaci těch šetrných forem cestovního ruchu, které jsou aktuálně opomíjeny, tj. především agroturistika a eko-agroturistika. Vhodnou formou pro **propagaci venkovské turistiky** je kromě brožur například interaktivní mapa turistických oblastí regionu Jižní Morava. Animovaná mapa s vyznačenými barevně odlišenými body či logy pro různé šetrné formy cestovního ruchu, které by po prokliknutí nabízely informace o daném místě či dokonce konkrétní turistické produkty,

by pro potenciální návštěvníky byla jistě zábavnou a pohodlnou formou, jak se s šetrnými formami turismu v Jihomoravském kraji seznámit a jak si vybrat potenciální cíl své cesty. V dnešní době moderních technologií by bylo z environmentálního hlediska rovněž vhodné preferovat právě **elektronickou formu propagace** před tištěnými materiály. Webová či mobilní aplikace, které v Kraji chybí, jsou schopny přilákat velké množství návštěvníků. Nelze je samozřejmě využívat pro všechny věkové skupiny, proto je nezbytné v menší míře zachovat i tištěné propagační materiály.

Problémem v oblasti ubytovacích zařízení je jejich zvyšující se množství a také jejich kvalita. Počet ubytovacích zařízení v Jihomoravském kraji se každým rokem zvyšuje a roste tedy i lůžková kapacita. Průměrná roční vytíženost ubytovacích zařízení je však velmi podprůměrná a výstavba nových ubytovacích zařízení tak pouze zatěžuje životní prostředí. Nejvíce využívané a žádané jsou 4* hotely což značí, že návštěvníci mají zájem o kvalitnější typ ubytování. Kvalita ubytovacích zařízení se v kraji zvyšuje právě díky výstavbě nových objektů. Z hlediska udržitelnosti je do však budoucna doporučeno **kvalitu zvyšovat rekonstrukcemi a renovacemi stávajících ubytovacích zařízení**, nikoliv budováním zařízení nových.

Velkou příležitostí může být pro Jihomoravský kraj zvýšení průměrné délky pobytu a také přilákání většího počtu zahraničních návštěvníků, což by pro Kraj znamenalo přínos finančních prostředků. Právě hosté ze zahraničí utrací až o třetinu více než návštěvníci z České republiky. Na základě vyšších příjmů z cestovního ruchu je pak možné realizovat více ekologických a vzdělávacích aktivit pro rezidenty a podnikatele.

K dalším nezbytným krokům by měla do budoucna patřit také rekonstrukce doprovodné dopravní infrastruktury autobusové a železniční dopravy, zlepšení dostupnosti turistických cílů veřejnou dopravou, což omezí automobilovou dopravu do těchto oblastí, zlepšení stavu cyklotras, tj. eliminace křížení cyklotras s motorovou dopravou, obnova turistického značení na vybraných stezkách a také větší finanční podpora ekologického zemědělství.

7 Závěr

Cílem této diplomové práce byla analýza a zhodnocení současného stavu udržitelného cestovního ruchu v Jihomoravském kraji a návrh možných doporučení do budoucna. Práce měla rovněž potvrdit hypotézu, že i přes to, že Jihomoravský kraj vyvíjí činnost směřující k udržitelnému rozvoji a udržitelnému cestovnímu ruchu, je znalost této problematiky mezi účastníky cestovního ruchu, tedy mezi rezidenty, návštěvníky a podnikateli, pouze minimální. Tento předpoklad byl potvrzen pouze z části. Povědomí o udržitelném cestovním ruchu je mezi výše zmíněnými subjekty opravdu podprůměrné. Ukázalo se však, že aktivity kraje jsou v oblasti udržitelnosti cestovního ruchu rovněž nedostatečné.

V první kapitole práce byl teoreticky definován pojem udržitelného rozvoje s jeho pilíři a principy a také indikátory jeho monitoringu. Dále byl vysvětlen termín udržitelný rozvoj cestovního ruchu a vymezeny základní formy šetrného turismu.

Úkolem druhé kapitoly bylo charakterizovat Jihomoravský kraj s důrazem na ekonomické a demografické hledisko, na přírodní a kulturně-historické předpoklady kraje, na infrastrukturu cestovního ruchu, jeho organizaci a vývoj v minulých letech. Ukázalo se, že po ekonomické stránce si kraj stojí na velmi dobré úrovni. Nezaostává tedy ani odvětví cestovního ruchu, které ve srovnání s ostatními kraji zaměstnává nadprůměrný počet obyvatel. Rovněž předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu lze hodnotit kladně. Turistický region Jižní Morava nabízí bohatý kulturně-historický a přírodní potenciál. Chybí zde však předpoklady pro zimní a vodáckou turistiku. Aby byl návštěvník spokojen a motivován k návratu do regionu, je nutné mu nabídnout nejen jedinečné atraktivity, ale také služby v požadované kvalitě. Z hlediska materiálně-technické základny cestovního ruchu je kraj poměrně dobře vybaven. Velkou předností je velmi dobrá dopravní dostupnost. V oblasti dopravní infrastruktury lze za problém považovat pouze stav doprovodné infrastruktury pro autobusovou a železniční dopravu. V případě ubytovacích zařízení by měla být zvyšována jejich kvalita, a to formou rekonstrukcí a renovací, aby bylo vyhověno požadavkům návštěvníků a zároveň zohledněn vliv na životní prostředí. Organizace cestovního ruchu v Jihomoravském kraji postrádá ucelený řád destinačního managementu. Na jeho dotváření Kraj stále pracuje. Systém, jehož výsledkem bude efektivní koordinace subjektů cestovního ruchu je však nutné dobudovat co nejdříve.

Zároveň je nezbytná tvorba koncepce udržitelného rozvoje cestovního ruchu. Poslední součástí druhé kapitoly byla analýza vývoje cestovního ruchu v Jihomoravském kraji, která ukázala každoroční rostoucí počet příjezdů, převahu rezidentů a podprůměrnou průměrnou délku pobytu.

Třetí kapitola se podrobněji zabývala udržitelným cestovním ruchem v Jihomoravském kraji, a to konkrétně šetrnými formami cestovního ruchu a indikátory udržitelného rozvoje. Nejvíce rozšířenými subprodukty venkovské turistiky na Jižní Moravě jsou cykloturistika, ekoturistika a vinařská turistika. Opomíjena je naopak agroturistika a eko-agroturistika. Hodnocení indikátorů udržitelnosti poukázalo na poměrně kvalitní ovzduší, nadměrné využívání vody, velký počet a rozlohu chráněných území, malý podíl ekologického zemědělství na celkovém půdním fondu kraje a na vysoké procento recyklace odpadu. Hodnocení ukazatelů udržitelného cestovního ruchu upozornilo především na absenci monitoringu dopadů tohoto odvětví a na malé využívání ubytovacích kapacit.

V rámci čtvrté kapitoly bylo vyhodnoceno provedené dotazníkové šetření mezi návštěvníky Jihomoravského kraje, jeho rezidenty, podnikateli v odvětví cestovního ruchu působícími v Jihomoravském kraji a samotným Krajem. Z dotazníkového šetření vyplynulo podprůměrné povědomí účastníků cestovního ruchu o jeho udržitelném rozvoji. Subjekty nestaví environmentální faktory mezi priority, avšak mají k udržitelnosti poměrně kladný postoj. Závažným nedostatkem je však neuspokojivá spolupráce mezi Krajem a rezidenty a podnikateli.

V páté kapitole byla na základě získaných poznatků diplomové práce vypracována SWOT analýza, která hodnotí silné a slabé stránky kraje v oblasti udržitelného rozvoje cestovního ruchu, ale klasifikuje také potenciální příležitosti a ohrožení do budoucna. Následná šestá kapitola obsahuje komplexní doporučení pro budoucí vývoj.

Na základě poznatků práce lze konstatovat, že Jihomoravský kraj má dobré předpoklady pro udržitelný cestovní ruch, a to především pro jeho šetrné formy. Ne všechny tyto předpoklady jsou však plně využity. Klíčem pro udržitelný rozvoj je zejména dobudování kvalitního systému managementu destinace a spolupráce mezi zainteresovanými subjekty, tj. podnikateli v odvětví cestovního ruchu a Jihomoravským krajem, ale i jeho rezidenty.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

ČERVINKA, Pavel a Miroslav LUPAČ. Ekologie a životní prostředí: učebnice pro střední a odborné školy a učiliště. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2005. ISBN 80-860-3463-1

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2016. Brno: Český statistický úřad, 2016. ISBN 978-80-250-2744-8.

HAVEL, Milan. Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně. Praha: Arnika, 2010. ISBN 978-80-904409-9-9

JELÍNEK, Michal, Jitka KOZUBKOVÁ a Petr KOSTEČKA. Realizace návštěvnické infrastruktury. Praha: Omikron, 2009. ISBN 978-80-87051-64-1

KOLÁŘOVÁ, Hana. Udržitelný rozvoj: hledání cest, které nekončí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006. ISBN 80-87076-02-8.

KOLEKTIV AUTORŮ. Destinační management a vytváření produktů v cestovním ruchu: Cestovní ruch, udržitelný rozvoj a životní prostředí. Praha: Institut obchodu a cestovního ruchu, 2006.

KOLEKTIV AUTORŮ. Strategický rámec Česká republika 2030. Praha: Polygrafie úřadu české vlády, 2017. ISBN: 978-80-7440-181-7.

KOLEKTIV Konsorcia SPROR Plus. Cestovní ruch a udržitelný rozvoj. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2007.

MAIER, Karel. Udržitelný rozvoj území. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. Ročenka: Ekologické zemědělství v české republice. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. ISBN: 978-80-7434-333-9.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. Zpráva o životním prostředí v Jihomoravském kraji. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2015. ISBN: 978-80-87770-12-2.

MOLDAN, Bedřich. Ekologická dimenze udržitelného rozvoje. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0246-6.

PALATKOVÁ, Monika. Mezinárodní cestovní ruch. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3750-8.

PÁSKOVÁ, Martina: Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu, Gaudeamus 2008, Hradec Králové, ISBN 978-80-7041-658-7.

PÁSKOVÁ, Martina a ZELENKA, Jozef. Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha, 2002. ISBN 80-239-0152-4

WEAVER, David. Sustainable Tourism: Theory and Practice. USA: Elsevier, 2006. ISBN 978-0-7506-6438-7

Zákon č. 101/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí). In: Sbírka zákonů. 20. 3. 2001. ISSN 1211-1244.

Internetové zdroje

Cyklistická síť EuroVelo. *CYKLO Jižní Morava* [online]. 2017 [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: <http://www.cyklo-jizni-morava.cz/cyklisticka-sit-eurovelo>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Kapacity hromadných ubytovacích zařízení podle kategorie [tabulka]. In: *Český statistický úřad* [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 21.10.2017 12:20:35 [vid. 2017-12-01]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=31742&pvo=CRU01&str=v38&c=v3~8__RP2016

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních. [tabulka]. In: *Český statistický úřad* [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 07.11.2017 15:05:45 [vid. 2017-11-08]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/crua_cr

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních. [tabulka]. In: *Český statistický úřad* [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 07.11.2017 17:22:55 [vid. 2017-11-07]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=1330&katalog=31743&pvo=CRU03&pvo=CRU03>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních podle zemí. [tabulka]. In: *Český statistický úřad* [online]. [Praha]: Český statistický úřad. Vygenerováno 07.11.2017 19:05:04 [vid. 2017-11-07]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=1006&filtr=G~F_M_null_&katalog=31743&pvo=CRU04&pvo=CRU04&str=v222&c=v3~8__RP2016&u=v222__VUZEMI__100__3115

Čisté využití lůžek a využití pokojů v hotelech a podobných ubytovacích zařízeních dle krajů ČR v roce 2015. *Ministerstvo pro místní rozvoj* [online]. 2016 [cit. 2017-11-21]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/getmedia/6a8d0200-326f-415d-9315-c9e642419155/2-04a-b-Vyuziti-luzek-a-pokoju-kraje-kateg-2015.pdf>

Destinační managementy oblastí. *Jižní Morava* [online]. 2014 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.ccrjm.cz/cz/pro-partnery/destinacni-managementy-oblasti/>

Jižní Morava - turistický region. *Regionální informační servis* [online]. 2012, 2016 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihomoravsky-kraj/regionalni-informace/o-kraji/jizni-morava-turisticky-region>

Kapacita a návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení v kraji. *Český statistický úřad* [online]. 2017 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xs/kapacita_a_navstevnost_hromadnych_ubytovacich_zarizeni_v_kraji_

Koně, western, jízďárny. *Jižní Morava* [online]. 2014 [cit. 2017-11-011]. Dostupné z: <http://www.jizni-morava.cz/kone-western-jizdarny>

Moravia Convention Bureau - představení. *Moravia Convention Bureau* [online]. 2017 [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.moraviaconvention.cz/predstaveni/>

Natura na jižní Moravě. *Veronica ekologický institut* [online]. 2017 [cit. 2017-11-17]. Dostupné z: <http://www.veronica.cz/natura-na-jizni-morave>

Nezaměstnanost v Jihomoravském kraji k 31. březnu 2017. *Český statistický úřad* [online]. 2017 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xb/nezamestnanost-v-jihomoravskem-kraji-k-31-breznu-2017>

O letišti. *Brno Airport* [online]. 2017 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.bruno-airport.cz/letiste/o-letisti/>

Odbor regionálního rozvoje. *Jihomoravský kraj* [online]. 2016 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=18640&TypeID=2>

Podpora rozvoje cyklistiky a cyklistické dopravy v Jihomoravském kraji v roce 2017. *CYKLO Jižní Morava* [online]. 2017 [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: <http://www.cyklo-jizni-morava.cz/podpora-rozvoje-cyklistiky-a-cyklisticke-dopravy-v-jihomoravskem-kraji-v-roce-2017>

Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na období 2014 – 2020: Jihomoravský kraj [online]. Brno, 2013. Dostupné také z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=3766&TypeID=1>

Plán odpadového hospodářství Jihomoravského kraje 2016-2025. Jihomoravský kraj [online]. Brno, 2016. Dostupné také z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=279397&TypeID=2>

Představení projektu. *Czech Specials* [online]. 2017. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.czechspecials.cz/about>

Regionální cyklotrasy. *CYKLO Jižní Morava* [online]. 2017 [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: <http://www.cyklo-jizni-morava.cz/regionalni-cyklotrasy>

Udržitelný rozvoj. Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj

Základní informace. Jižní Morava [online]. 2014 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.ccrjm.cz/cz/o-centrale/zakladni-informace/>

Seznam obrázků

Obrázek 1: Pilíře udržitelného rozvoje	4
Obrázek 2: Jihomoravský kraj	13
Obrázek 3: Turistické regiony Jihomoravského kraje	16
Obrázek 4: Struktura organizace cestovního ruchu v Jihomoravském kraji	24
Obrázek 5: Moravské vinařské stezky	36
Obrázek 6: Vývoj emisí znečišťujících látek v letech 2000 – 2015	39
Obrázek 7: Zvláště chráněná území v Jihomoravském kraji.....	40

Seznam tabulek

Tabulka 1: Neudržitelný versus udržitelný rozvoj cestovního ruchu	10
Tabulka 2: Struktura hromadných ubytovacích zařízení	21
Tabulka 3: Typy chráněných území v Jihomoravském kraji	33
Tabulka 4: Náklady na ochranu životního prostředí v roce 2015.....	41
Tabulka 5: Faktory ovlivňující výběr dovolené	47
Tabulka 6: Znalost pojmu udržitelný cestovní ruch dle věkové struktury respondentů	47
Tabulka 7: Ochota zaplatit více za šetrné produkty dle pohlaví respondentů	49

Seznam grafů

Graf 1: Příjezdový cestovní ruch v letech 2006 – 2011	28
Graf 2: Příjezdový cestovní ruch v letech 2012 – 2016.....	29
Graf 3: Podíl rezidentů a nerezidentů na příjezdovém cestovním ruchu	30
Graf 4: Struktura nerezidentů v roce 2016.....	31
Graf 5: Vývoj podílu ekologického zemědělství v letech 2006 - 2015	42
Graf 6: Způsob dopravy do regionu	44
Graf 7: Struktura respondentů podle krajů	46
Graf 8: Znalost pojmu udržitelný cestovní ruch	48
Graf 9: Zájem i vývoj a dění v oblasti cestovního ruchu	50
Graf 10: Místa setkávání rezidentů s návštěvníky	51
Graf 11: Vliv cestovního ruchu na vývoj Jihomoravského kraje	52
Graf 12: Struktura respondentů mezi podniky	54

Graf 13: Znalost pojmu udržitelný cestovní ruch	55
Graf 14: Třídění odpadů.....	56
Graf 15: Hodnocení dostatečnosti podpory ze strany kraje	57

Seznam příloh

Příloha 1 Dotazník pro návštěvníky Jihomoravského kraje	76
Příloha 2 Dotazník pro rezidenty Jihomoravského kraje	78
Příloha 3 Dotazník pro zástupce Jihomoravského kraje	81
Příloha 4 Dotazník pro podnikatele v Jihomoravském kraji	82
Příloha 5 Podnikatelé oslovení elektronickou formou a jejich kontakty	84

Přílohy

Příloha 1 Dotazník pro návštěvníky Jihomoravského kraje

1. Jaké faktory jsou pro Vás nejdůležitější při výběru Vaší dovolenkové destinace?

Stanovte prosím pořadí následujících faktorů podle důležitosti na stupnici 1 až 5 (1 = nejvíce důležitý faktor, 5 = nejméně důležitý faktor).

Faktor	Hodnocení
Přírodní a kulturní atraktivity	
Ekologická certifikace	
Poměr cena / kvalita	
Dopravní dostupnost	
Kvalita životního prostředí	

2. Znáte pojem udržitelný cestovní ruch?

a) Ano

Vysvětlete prosím vlastními slovy, jak tento termín chápete:

.....

b) Ne

3. Jste ochotni si připlatit za služby či produkty, které jsou šetrné k životnímu prostředí?

a) Ano

b) Ne

4. Jste ochotni zaplatit vyšší částku za vstupné do určité kulturní památky, pokud víte, že přispíváte na její obnovu/rekonstrukci?

a) Ano

b) Ne

5. Využili byste možnosti třídit odpad během Vašeho pobytu v ubytovacím zařízení?

- a) Ano
- b) Ne

6. V jaké věkové kategorii se pohybujete?

- a) méně než 20 let
- b) 20 – 40 let
- c) 41 – 55 let
- d) více než 55let

7. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) muž
- b) žena

8. Ve kterém kraji máte trvalé bydliště?

a) Hlavní město Praha	h) Královéhradecký
b) Středočeský	i) Pardubický
c) Jihočeský	j) Vysočina
d) Plzeňský	k) Olomoucký
e) Karlovarský	l) Moravskoslezský
f) Ústecký	m) Zlínský
g) Liberecký	

9. Jaký je stupeň Vámi dosaženého vzdělání?

- a) základní
- b) středoškolské bez maturity
- c) středoškolské s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

Příloha 2 Dotazník pro rezidenty Jihomoravského kraje

1. Zajímá Vás vývoj a dění v oblasti cestovního ruchu ve Vašem kraji?

a) Ano

b) Ne

2. Setkáváte se ve Vašem kraji s účastníky cestovního ruchu?

a) Ano

b) Ne

Pokud ano:

Setkávám se s nimi: (více možností)

a) v dopravních prostředcích

b) v pracovním prostředí

d) ve stravovacích zařízeních

c) v přírodě

e) v nákupních a zábavních centrech

f) jinde:

3. Přítomnost účastníků cestovního ruchu vnímám nebo bych vnímal/a:

a) pozitivně, jejich přítomnost mi nevadí

c) neutrálně

e) negativně, jejich přítomnost je mi na obtíž

4. Myslíte si, že má rozvoj cestovního ruchu v Jihomoravském kraji dobré předpoklady?

a) Ano

b) Ne

Co podle Vás v kraji chybí?

.....

c) Nevím

5. Vyberte prosím ta tvrzení, která podle Vás nejvíce vystihují vliv turismu na rozvoj Jihomoravského kraje: (více možností – maximálně 4 možnosti)

- a) cestovní ruch snižuje nezaměstnanost
- b) cestovní ruch škodí kulturně - historickým památkám
- c) cestovní ruch má negativní dopad na životní prostředí
- d) cestovní ruch rozšiřuje nabídku pracovních příležitostí
- e) cestovní ruch narušuje poklidný život místních obyvatel
- f) díky cestovnímu ruchu roste životní úroveň místních obyvatel
- g) cestovní ruch přináší finanční prostředky do krajského rozpočtu
- h) cestovní ruch zvyšuje ceny výrobků a služeb

6. Uvítali byste další podporu a rozvoj cestovního ruchu v rámci kraje i v budoucnu?

- a) Ano

Jak by podle Vašeho názoru měl být rozvoj cestovního ruchu podpořen?

.....

- b) Ne

7. Preferoval/a byste být zaměstnán/a u společnosti, která zastává ekologické hodnoty?

- a) ano
- b) ne
- c) nezáleží mi na tom

8. V jaké věkové kategorii se pohybujete?

- a) méně než 20 let
- b) 20 – 40 let
- c) 41 – 55 let
- d) více než 55let

9. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) muž
- b) žena

10. Jaký je stupeň Vámi dosaženého vzdělání?

- a) základní
- b) středoškolské bez maturity
- c) středoškolské s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

Příloha 3 Dotazník pro zástupce Jihomoravského kraje

- 1. Jak rozumíte pojmu "udržitelný rozvoj cestovního ruchu"?**

- 2. Jaká jsou největší lákadla pro návštěvníky Jihomoravského kraje v oblasti udržitelného cestovního ruchu?**

- 3. Která z opatření v rámci Programu rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje 2014 - 2020 je podle Vás nejdůležitější a proč?**

- 4. Informujete podnikatele a rezidenty o udržitelném rozvoji v oblasti cestovního ruchu? Popřípadě jakým způsobem?**

- 5. Podporujete podniky, které se usilují o ekologickou certifikaci, nebo podniky nebo činí jiná ekologická opatření? Pokud ano, jakou formou podpora probíhá?**

- 6. Spolupracujete s jednotlivými obcemi a podnikateli při rozvoji cestovního ruchu v kraji? Pokud ano, jak tato spolupráce probíhá. Prosím uveďte příklad.**

- 7. Plánujete v budoucnu realizovat projekty v oblasti udržitelného rozvoje cestovního ruchu? Pokud ano, o jaké projekty se jedná?**

- 8. Monitorujete indikátory v oblasti udržitelného cestovního ruchu?**

Příloha 4 Dotazník pro podnikatele v Jihomoravském kraji

1. V jakém oboru podnikáte? (více možností)

- a) Ubytovací služby
- b) Stravovací služby
- c) Dopravní služby
- d) Cestovní kancelář / Cestovní agentura
- e) Informační centrum
- f) V jiném:

2. Kolik zaměstnanců pracuje ve Vašem podniku?

- a) Méně než 5
- b) 5 - 20
- c) 21 - 50
- d) 51 a více

3. Znáte pojem udržitelný cestovní ruch?

- a) Ano

Vysvětlíte prosím vlastními slovy, jak tento termín chápete:

.....

- b) Ne

4. Jste členem profesních sdružení?

- a) Ano

O jaké / jaká profesního sdružení se jedná?

- b) Ne

5. Získala Vaše společnost nějaké certifikáty nebo ocenění v oblasti ekologie?

- a) Ano

O jaké certifikáty/ocenění se jedná?

b) Ne

c) Ne, ale plánujeme získat ekologickou certifikaci do budoucna

6. Třídíte v rámci podniku odpad? (více možností)

a) Ano, třídíme papír

b) Ano, třídíme plasty

c) Ano, třídíme sklo

d) Ano, třídíme organický odpad

e) Netřídíme

f) Netřídíme, ale zvažujeme tuto možnost do budoucna

7. Využíváte obnovitelné zdroje energie?

a) Ano

b) Ne

c) Ne, ale zvažujeme tuto možnost do budoucna

8. Myslíte si, že je podpora udržitelného rozvoje cestovního ruchu ze strany kraje za dostatečná?

a) Ano

b) Ne

Jak by mohla být podpora ze strany kraje do budoucna vylepšena?

.....

c) Nevím

Příloha 5 Podnikatelé oslovení elektronickou formou a jejich kontakty

Pořadí	Organizace	E-mailová adresa
1	Hotel Sharningham	director@sharningham.cz
2	Holiday Inn Brno	secretary@hibrno.cz
3	Hotel Grandezza	info@grandezzahotel.cz
4	Hotel Vaka	recepce@hotelvaka.cz
5	Hotel Templ	info@templ.cz
6	Hotel Zámeček Mikulov	hotel@zamecekmikulov.cz
7	Hotel Avanti	hotel@hotelavanti.cz
8	Hotel Sladovna	reditel@hotelsladovna.cz
9	City Hotel Brno	rezervace@cityhotelbrno.cz
10	Holiday hotel Macocha	director@swiss-service.com
11	Sono Hotel	richard.zapletal@hotelsono.cz
12	Aqualand Inn Hotel	gallova@aqualand-moravia.cz
13	Hotel Bermuda	info@hotelbermuda.cz
14	Hotel Happy Star	recepce@hotelhappystar.cz
15	Hotel Bukovanský mlýn	info@bukovansky-mlyn.cz
16	Hotel Pod Zámkem	info@hotelpodzamkem.com
17	Orea Hotel Voroněž	pjandaskova@voronez.cz
18	Hotel Termal Mušov	info@hoteltermal.cz
19	Hotel Vinum Coeli	info@vinumcoeli.cz

20	Hotel Skalní Mlýn	info@skalnimlyn.cz
21	Spa Resort Lednice	msuchankova@pel.cz
22	Hotel Arte	info@hotelarte.cz
23	Penzion Loučka	pensionloucka@seznam.cz
24	Penzion na Starém Brně	info@penzion-brno.com
25	Penzion Bařův Kanál	lukas.habarta@batakanal.cz
26	Penzion U Libušky	Info@ulibusky.cz
27	Vinařství Peřina	perina@vinarstvi.cz
28	Opilé sklepy	info@opilesklepy.cz
29	Penzion Inspira	info@penzioninspira.cz
30	Penzion Lipovka	recepce@lipovka.cz
31	Monte Bú Restaurant	restaurant@monte-bu.cz
32	Campea Restaurant	info@campea.cz
33	Restaurace Regent	catering.nv@seznam.cz
34	Restaurace Slunečnice	info@hostinecslunecnice.cz
35	Restaurace Pivovaru Hnanice	penziony@vinice-hnanice.cz
36	Restaurace Kalinka	restaurace.kalinka@seznam.cz
37	Restaurant Prominent	sales@hibrno.cz
38	La Casa Navarra	info@lacasanavarra.cz
39	Port Restaurant	hotelimos@hotelimos.cz
40	Stará Tkalcovna	restaurace@stara-tkalcovna.cz

41	Restaurace Balaboosta	info@balaboosta.cz
42	Šlechtitelská stanice vinařská	slechtitelka@slechtitelka.cz
43	Viva restaurace	vivarest@post.cz
44	U Zlaté konve	info@uzlatekonve.cz
45	Restaurace Akát	restauraceakat@seznam.cz
46	Restaurace Klobouk	info@restauraceklobouk.cz
47	Restaurace Mr. Pepino	mr.pepinno@seznam.cz
48	Restaurace Slávie	info@restaurace-boskovice.cz
49	Tivoli cafe	info@tivolicafe.cz
50	Restaurace u Tlustých	info@restauraceutlustych.cz
51	Morasbus	bovabus@seznam.cz
52	Express Bus Coufalík	coufalik@expressbus.cz
53	Vento line	bus@vento.cz
54	Bors Břeclav	jurena@bors.cz
55	Redako	redako@post.cz
56	Adosa	adosa@adosa.cz
57	Autoexpres	bus@autoexpres.cz
58	Jiří Rozsival	autobusy@rozsival.cz
59	Lanová dráha MK	smk@smk.cz
60	BDS-BUS	bds.znojmo@tiscali.cz
61	CK Jedotour	jedotourbrno@seznam.cz

62	CK Brenna	tana@brena.cz
63	CA Invia	katerina.maceckova@invia.cz
64	CK Fischer	brno@fischer.cz
65	CK EMMA	emil.pulka@emma.cz
66	CK Travel 2002	ck@travel2002.cz
67	CK ČSAD Tišnov	ck-brno@csad-tisnov.cz
68	CK Vítkovice Tours	brno@ckvt.cz
69	CK Olympia Travel	info@olympiatravel.cz
70	CK Aeolus	brno@aeolus.cz
71	CK Novalja	prodej@novalja.cz
72	CK Fresco Travel	rezervace@fresco-travel.cz
73	CK Adriadatabanka	adria@adriadatabanka.com
74	Greenways Travel Club	info@gtc.cz
75	Jihomoravská cestovní	jihomoravska@jihomoravska.com
76	CestyZaVinem.cz	info@turistservis.cz
77	Intranscom	intranscombrno@gmail.com
78	Alpina cestovní kancelář	ck@alpina.cz
79	Cé Ká Servis	ck.servis@seznam.cz
80	ABC Tours	info@euvikendy.cz
81	CK Tilia	tilia@ck-tilia.cz
82	TIC Vyškov	infocentrum@meuvyskov.cz

83	TIC Mikulov	tic@mikulov.cz
84	TIC Židovské obce Brno	tic@jewishbrno.eu
85	TIC Veselice	info@rozhledna-veselice.cz
86	KIC Pohořelice	kic@pohorelice.cz
87	TIC Znojmo	tic@znojmskabeseda.cz
88	TIC Čejkovice	vinosykora@vinosykora.cz
89	TIC Lednice	tic@lednice.cz
90	TIC Velké Pavlovice	infocentrum@velke-pavlovice.cz
91	Informační kancelář Blanka	infocentrum@blansko.cz
92	Chateau Valtice	sekretariat@vsvaltice.cz
93	Lázně Lednice	zavoralova@lednicelazne.cz
94	Zámek Boskovice	info@zamekboskovice.cz
95	Zámek Slavkov	info@zamek-slavkov.cz
96	Malovaný sklem Chateau Šatov	rezervace@malovany-sklep.cz
97	Jeskyňe Blanických rytířů	jeskyneblanickychrytiru@seznam.cz
98	Muzeum Loutek Brno	muzeum@divadlo-radost.cz
99	Dolní Věstonice – expozice	pokladna@rmm.cz
100	Muzeum historických vozidel	olesnice@olesnice.cz
101	Hotel U Zlaté rybky	hotel@uzlaterybky.cz
102	Penzion Derivia	penzionderivia@seznam.cz

103	Penzion Iberica	recepce@penzioniberica.cz
104	Hotel Kateřina	recepce@hotelkaterina.cz
105	Hotel U Divadla Znojmo	recepce@udivadlahotel.cz
106	Hotel Savannah	hotel@hotel-savannah.com
107	Hotel Mario	info@hotelmario.cz
108	Hotel Kobero	kobero@kobero.cz
109	Dům U Pikové desítky	recepce@dumupikovedesitky.cz
110	Hotel Bonsai	hotel@hotelbonsai.cz
111	Kaskáda Kuřim	eva.mozna@golfbrno.cz
112	Hotel Rakovec	recepce@hotelrakovec.cz
113	CA Moje cesta	info@mojecesta.cz
114	CA Régio	prodejna@chata.cz
115	CK Panda Travel	pandatransel@email.cz
116	CA Bohemia Euroservice	sales@bohemia-euroservice.com
117	KM tour	ckboskovice@kmtour.cz
118	CK Albion	albion.cz@post.cz
119	CK Erbia	erbia@ckerbial.cz
120	TravelPortal	brno@travelportal.cz